№ 129 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 15

1906

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 15 № 129

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբլի. ամսական համարները [illegible]

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Адрес Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւններ ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են խուրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿՈՉ

Թիֆլիսի [illegible] յունիսի 18-ին [illegible] 250 [illegible]

(Հ. Հ.) 1—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ ԱՒԱԳԻ ԸՆԿԵՐ ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻԼՕՎԸ

[illegible] յունիսի 18-ին, առաւօտեան ժամի 11-ին [illegible]

(Հ. Հ. Հ.) 1—3

Հարունակվում է բաժանորդագրութիւն

ՀԱՍԿԵՐ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

Տարեկան—4 ր. (արտասահմանում 12 ֆր.), առանց մանկավարժական բաժնի—3 ր. (9 ֆր.): Հրատարակութեան սկզբից—5 ր. (15 ֆր.):

Կէս տարվան—2 ր. (6 ֆր.), առանց մանկավարժական բաժնի 1 ր. 50 կ. (4½ ֆր.):

Հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Аскеръ»,—Tiflis (Caucase) Rédaction «Hasker»:

3—3

Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութիւնը

յայտնում է, որ կիրակի, յունիսի 18-ին, առաւօտ. ժամը 11-ին, քաղաքային տան դահլիճում նշանակված է ընկերութեան

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Զբաղմունքի առարկաներն են.

1. 1905 թ. հաշուի և 1906 թ. նախահաշիւների քննութիւնը և հաստատելը:
2. Վերստուգող յանձնաժողովի զեկուցումը:
3. Վարչութեան անդամների թիւը աւելացնելու հարցը:
4. Վարչութեան 3 հերթով դուրս գնացող անդամների և 2 հրաժարվողների փոխարէն (Տ. Յովհաննիսեանի, իշխ. Մ. Թումանեանի, Կ. Տէրեանի, Գ. Մելիք-Կարագոզեանի և Լ. Տիգրանեանի) և նրանց 3 փոխանդամների ընտրութիւնը:
5. Վերստուգող յանձնաժողովի 3 անդամների և 2 փոխանդամների ընտրութիւնը:
6. Որբանոցի ամարանոց գնալու հարցը:
7. Փոխարքայից գաղթականների համար ստացած գումարի մնացորդով որբեր պահելու հարցը:
8. Ընկերութ. քարավանսարայի շահագործման հարցը:
9. Որբանոցում ուսումնարան բանալու խնդիրը:
10. Ընթացիկ հարցեր:

Այս ժողովը կը կայանայ քանի անդամ էլ որ ներկայ լինեն: Ժողովին կարող են մասնակցել նրանք, որոնք վճարել են 1906 թւի անդամավճարը:

Ընկերութեան 1905 թ. տեղեկագիրը կարելի է ստանալ ընկ. գրասենեակում Абасъ-Абадская площадь, սեփական տուն ընկերութեան:

(Ե. Հ. Հ. Կ.) 2—4

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հոգատարութեան պահանջ. Վերջին տեղեկութիւններ. Հարցապնդում Կովկասի մասին. Շարժումներ. Գանձակի շրջանում. Տեղեկատու Զանգեզուրի. Յուսահատութեան նշաններ. Մի քանի խօսք մեր եկեղեցական դպրոցների կանոնադրութեան նախագծի մասին. Տեղեկութիւններ գաւառից. Իմ ընդիմախօսին. Հայ կաթօլիկ համայնքի հոգևոր և դպրոցական գործերի դրութիւնը Կովկասում. Թատրօն և երաժշտութիւն. Նամակներ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պարսկական թերթի մի նոր քաջագործութիւն. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ

I

Եթէ ուրիշ տարիներ ծանր կը լինէին անբերրիութեան զրկանքները մեր ժողովրդի համար, այս տարի նրանք կործանիչ ազդեցութիւն կունենան:

Ներկայումս մեր ժողովուրդը չափազանց նեղ վիճակի մէջ է:

Նա ինքնըստինքեան հարուստ ժողովուրդներից չէ, բայց այս տարի նրա վրա թափվեցին մի շարք սոսկալի աղէտներ, որոնք բոլորովին թուլացրին նրան:

Մենք խօսում ենք դեռ ոչ այն չարաբաղդ գիւղերի մասին, որոնք հիմնովին ենթարկվեցին աւերի, հրդեհի, թալանի և կոտորածների:

Եթէ ընդհանրապէս ուշադրութեան առնենք բոլոր գիւղերը, մենք կը նկատենք, որ նրանք մեծ ու փոքր չափով ենթարկվել են աղէտների ազդեցութեան: Նրանք անկասկած պէտք է իրանց վրա զգային այն բոլոր ծանրութիւնները, որոնք ծագել էին աղէտներից: Նրանք պարտաւոր էին հոգալ աղիտեալների համար և զրկանքներ կրել երկրի այն քայքայված և սնանկ վիճակից, որ առաջացաւ անվերջ աղէտներից:

II

Հասկանալի է, թէ որքան ճնշող տպաւորութիւն են գործում մեր վրա այն լուրերը, որոնք հաղորդվում են այս տարվայ անբերրիութեան խոշոր դէպքերի մասին:

Բերենք օրինակներ:

Թշուառութեան և սովի ենթարկված Բաղա գիւղը, որ կորցրել էր իր բոլոր ունեցածը՝ տունը, տաւարը, ստացուածքը և բոլոր պաշարները, ունէր մի փոքրիկ յուսատեղ: Դա նրա աշնանացանն էր: Եւ արդարև՝ գիւղացիները ունէին 500-ից աւելի դեսեատին ցանած տեղ, որի վրա բուսած ցորենը խոստանում էր շատ մեծ հունձ: Գիւղացիները յոյս ունէին այդ հունձով ապահովել հացի կարիքները:

Բայց թշուառութեան բաժակը դեռ լցված չէր համարվում: Տեղաց սարսափելի մի կարկուտ, որ փչացրեց արտերի մեծագոյն մասը:

Դա, ծերերի ասելով, այնպիսի մի սաստիկ կարկուտ էր, որի նմանները շատ քիչ են յիշում նրանք:

III

Վերցնենք մի ուրիշ շրջան:

Դա Խաչէնի և Վարանդայի գիւղերի շրջանն է:

Մենք գիտենք թէ ինչ ծանր օրեր անցան այդ շրջանի գիւղերի գլխից:

Ամիսներ շարունակ լարված դրութիւն, ամեն տեսակ զրկանքներ, մարդկային զոհեր, պատժող զօրական խմբերի անլուր գազանութիւններ և հասարակական մի շարք պարտաւորութիւններ պաշտպանելու և պատսպարելու աղիտեալներին:

Կարծես այդ բոլորը բաւական չէր: Հարկաւոր էր նոր զրկանք: Եւ ահա գոռաց երկինքը և թափեց թշուառացած գիւղերի վրա մի այնպիսի սաստիկ կարկուտ, որ խլեց գիւղացուց նրա ապրուստի վերջին յոյսն էլ:

Խաչէնը և Վարանդան հաց են մեզանից խնդրում այն ժամանակ, երբ նրանք պէտք է սկսէին հաց մատակարարել ուրիշ տեղերի համար:

Սոսկալի է իրականութիւնը:

IV

Մենք հաղորդեցինք «Մշակ»-ի էջերում աննպաստ տեղեկութիւններ և Նուխու և մասամբ Արէշի գաւառի մի շարք հայ գիւղերի մասին, որոնք նոյնպէս ենթարկեցին կարկտի աւերիչ հարուածներին:

Եթէ մտաբերենք, որ Դարալագեազի շրջանում ցանքսերը փչացել են երաշտից, որ Գանձակի գաւառի մի քանի տեղեր տուել են վատ արտեր, որ Ջիվանշիրի և Զանգեզուրի գիւղերից մի քանիսը փչացել են զանազան պատահարներից, մենք կը տեսնենք, որ մեր երկրի տնտեսութիւնը մեծ պակասներ ունի, որոնք անշուշտ պէտք է հացի կարօտութիւն առաջացնեն երկրի մէջ:

Իսկ եթէ հաշուի առնենք, որ երկրի անապահովութեան պատճառով շատ տեղ գարնանացան բոլորովին չէ կատարվել կամ կատարվել է սահմանափակ կերպով, կը գանք այն եզրակացութեան, որ մեր երկրի ազգաբնակութեան որոշ մասը պէտք է կարօտութեան մէջ լինի մի ամբողջ տարվայ ընթացքում, մինչև հետևեալ տարվայ հունձը:

V

Չը պէտք է մոռանալ և այն, որ մեր լեռնային մասերում հացահատիկները դեռ աճման շրջանումն են գտնվում և հունձը դեռ պէտք է մի երկու, կամ նոյն իսկ երեք ամսից յետոյ կատարվի: Ուրեմն՝ և շատ պատահարներ կարող են մեզ նոր բօթաբեր օրերի վրա կայ դարձնել և շատ յոյսեր խորտակել:

Այդ բոլորը ցոյց է տալիս մի բան, որ մենք իրաւունք չունենք անտարբեր և անուշադիր լինել դէպի հացի մատակարարութեան հարցը մեր երկրում, երբ արդէն վտանգի մի քանի նշաններ կան և երկիւղ է առաջ գալիս ժողովրդի ապրուստի ապահովութեան վերաբերութեամբ:

Եթէ բաղդի առանձին բարեպատեհութեամբ նոր աւեր իսկ չաւելանան այսուհետև, դարձեալ այն, ինչ որ մինչև այժմ պարզված է, դնում է մեր վրա ծանր և անհրաժեշտ պարտաւորութիւն առանձին հոգ տանել հացի մատակարարութեան մասին:

Դա խոշոր և կարևոր պարտաւորութիւն է:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երևանի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետ գեներալ-լէյտենանտ Նացկևիչը հեռագրում է Կովկասեան Փոխարքային.

«Անձամբ շրջագայելով մօտ օրերս տեղի ունեցած անկարգութիւնների վայրերը, երերի դրութիւնը Սուրմալուի գաւառում այժմ լիովին բարեյաջող եմ համարում: Յունիսի 3-ից սկսած մինչև այժմ, գաւառում սպանութեան դէպքեր տեղի չեն ունեցել: Երկու ազգութիւնների ներկայացուցիչներն էլ խաղաղաբար մասնաժողովի առաջարկութեամբ, որ գործում էր անկեղծ և անաչառ, զղջալով փոխադարձ յանցաւորութեան համար, հաշտութիւն կնքեցին, պարտաւորվելով ստորագրութեամբ ընդմիշտ վերջացնելու վնասակար տարրերի առաջ բերած այդ փոխադարձ կռիւը: Այդ պատճառով և այն պատրաստականութեան համար, որ նրանք յայտնեցին օգնութիւն ցոյց տալու վնասվածների ընտանիքներին, ես համաձայնվեցի ներկայացուցիչների խնդրանքի հետ, վերցնելով յանցաւոր ընտանիքներից միայն այդ նպաստները և վրնասների հատուցումը: Տեղում ստուգելով գտայ, որ յունիսի 2-ին և 3-ին եղած մարդկային զոհերի թիւը հետևեալն է. սպանված են 3 հայ և 6 մուսուլման. վիրաւորված են 2 հայ և 3 մուսուլման: Կոզակների հետ ընդհարվելու ժամանակ սպանվել են ոչ թէ 8 մուսուլման, այլ մէկ, մէկ վիրաւորված և 14 հոգի էլ կալանաւորված, որոնցից 4-ը վիրաւորված են:

—

Երևան, 12 յունիսի

Այսօր առաւօտ Զանգուի միւս կողմի Թուրքի այգիներում գտնվել են երկու Թուրքեր, մէկը սպանված, միւսը վիրաւոր: Ցանցանքն, ինչ խօսք, վերագրում են հայերին: Մեղաւորը չէ գտնված. ենթադրվում է, որ նրանք երկու օր առաջ խփվածներից կարող են լինել:

Այս երկու օրը առանձին դէպքեր տեղի չունեցան. լուռ է թէ քաղաքում և թէ շրջակայքում:

Անցեալ օրը Թուրքերն ուզել էին գողանալ մի հայ երիտասարդի, բայց նա մի կերպ ազատվել էր դէմքին վէրք ստանալով: Դա եղել էր նահանգապետարան մօտ...

Շուկայում մեռելութիւն է տիրում. հայերը թաք-թաք բանում են խանութները մի քանի ժամով և կրկին կողպում. Թուրքի ոչ մի խանութ չէ բացվում. սրանք դեռ լուռ փակվել են իրանց Դամբրուլաղ թաղում և սպառնալիքներ են ուղարկում թէ «հայեր, կը տեսնէք, մեր մի սպանվածի տեղ ձեզնից հարիւրն է գնալու»: Քաղաքի դրութիւնն անորոշ է, տագնապալից, անհանգիստ... Ի՞նչ է լինելու արդ վերջը...

Լ. Մարկոսեան

—

Իգդիր, 8 յունիսի

Ամսիս 2—3-ի դէպքերը տեղիք տուեցին մի շարք բանտարկութեան, տուգանքի և էկզեկուցիայի:

Իգդիրը ենթարկվեց 1000 ռ. տուգանքի՝ բազարում մի Թուրքի և մի քիւրդի վիրաւորելու համար, Բլուրը 1000 ր., որ ինքը ենթարկվել է Հախամհմադ և Ղուզիգիդան Թուրք գիւղերի յարձակման, տուել է կորուստ 1 սպանված, որի գլուխը տարել են, 2 վիրաւոր և 6-ը կորած անհետ, բայց Բլրի, Փանիկի և Զամբզուլայ [illegible] նոյն օրը սպանված են մալաքլուեցիներ, որի համար ենթարկվել են տուգանքի և ասում են էկզեկուցիա են սպառնում: Փանիկը 300 րուբլի տուգանքի. իրանց գիւղը ազատելու համար Թուրքական խուժանից կրակել են թնդանօթ, որը շինել են կօզակի տրուբայից, որի փայտային մասը պոկվել ջարդվել է կողքերը. ինչ անուն խեղճերը, ազատվելու համար միջոց են գտել: Հախամհմադ Թուրք գիւղին ենթարկել են 1000 ռուբլի և էկզեկուցիայի:

Եաջի և Օբա Թուրք գիւղերը յարձակվեցին Ալիղամար գիւղի վրա. Եաջին բացի կօզակների ձեռքով զինաթափ աբանծներից և բանտարկվածներից ունի և սպանվածներ, որոնց մէջ կան և քիւրդեր. այդ քիւրդերը բանտարկված Շամշադինովի խմբիցն են: Եաջին ենթարկվեց 200 ռուբլի տուգանքի, Ալիղամարը 500 ռուբլու օբեցիների կեղծ գանգատի համար, որ իբր թէ ալիղամարցիները մեռել թաղելու ժամանակ յարձակվեցին նրանց վրա և թոյլ չը տուին նրանց մեռել թաղելու այն գերեզմանատանը, որը 7 տարի է որ թողել են և ունեն նոր գերեզմանատուն: Եաջուց ախունդը ասել է փոխնահանգապետ Կօվալեօվին. «աղա, նրանց (հայերին) տուգանքի մի դրէք. նրանք փող շատ ունեն. հայերը փող են ստանում Հնդկաստանից, Ամերիկայից, Լօնդոնից, Անգլիայից և այնքան շատ է նրանց փողը, որ մեզ՝ Թուրքերիս իւրաքանչիւրին 10,000 ր. կը տան և կը կարեն: Ազատու սիրուն, մեզ ազատիր»: Ահա թէ ո՞րտեղ է հասնում Թուրք հոգեւորականի գանգատը:

Մալաքլու Թուրք գիւղը մեղադրվեց Զամբրլուայ թալանի մէջը և ենթարկվեց 300 ռուբլու տուգանքի. դեռ առաջինները 8000 ռուբլին չեն տուել, չը նայած, որ ժամանակը լրացել էր, յունիսի 2-ին: Իր ժամանակին Բլուր գիւղը ենթարկվեց տուգանքի. Բլուր գիւղին տուեցին 12 ժամ միջոց, իսկ Մալաքլուին 8 օր. առաջինից ստացաւ, իսկ երկրորդից դեռ ոչ: Զիլֆիղաս և Գոյջալու գիւղերին ենթարկեցին 400 ռուբլու տուգանքի, որոնք յարձակվել են ամսիս 2-ի գիշերը հայ կառապանների վրա:

Կառքերից մէկի մէջը լինում է Իգդիրի հաշտարար միջնորդ Ջկօնին, միւսում Կուլած Ալի-խան Երիվանսկին. թէ պ. Ջկօնու և թէ Թուրք խանի յորդոր սպառնալիքը և ներկայութիւնը չէին կարողացել յետ կանգնեցնել Թուրք խուժանին, որը սկսել էր անխնայ կրակ թափել հայ կառապանների վրա ասելով. «փայտօնչի արման»: Թուրք խանը կառքը թողել էր բաղդի կամքին, ինքը մնացել էր Գոյջալու Թուրք գիւղը, պ. Ջկօնին Ղարաղոյին, իսկ կառապանները փախանակ Իգդիր գալու (ճանապարհը փակել էին) կրակի տակ անցել Ղարաղոյինի դաշտից և հասել Դաշբուրուն հայ գիւղը: Գնդակահարված է մէկ ձին կպակից, կառքը մի քանի տեղից, իրանք անվնաս են: Մալաքլուի դաշտի ճանապարհին Երևանից վերադառնալուց յարձակման էր ենթարկվել տեղիս քաղաքային դպրոցի տեսուչը, բայց անվնաս. ինքը անձամբ գանգատվեց գաւառապետ պ. Բօնին և խնդրեց առանձին ուշադրութիւն դարձնել այդ ճանապարհի վրա, որը ամենից վտանգաւոր տեղն է, անցնում է սարի միջից:

Երէկ այստեղ եկաւ Երևանի գեներալ-նահանգապետ Նացկևիչը: Ժողովրդի խուռն բազմութիւն հաւաքվել էր տարիկանատան առաջ: Գեներալ-նահանգապետը խօսեց և ընդունեց գանգատներ թէ հայերից և թէ Թուրք ու քրդերից: Խոստացաւ որ ինքը անձամբ կը գնայ դէպքերի տեղը և կը ստուգէ:

Այսօր առաւօտեան ճանապարհվեց դէպքերի տեղը քննելու:

Եզիդ

—

Շուշու գաւառում Ղարաքենդ գիւղի հայերի ձեռքով պարսկահպատակ բանւորների գերվելու մասին տարածված լուրերի առիթով Գանձակի նահանգի 4 գաւառների ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետ գեներալ-մայոր Գօլօշչապօվը յունիսի 12-ին հեռագրում է Կովկասեան Փոխարքայի դիւանատան կառավարչին, զեկուցանելու նորին պայծառափայլութեանը հետևեալը. «Մայիսի 27-ին մի պարսկահպատակ երեկոյեան յայտնեց գաւառապետին Աղդամում, որ իր 40 ընկերներին բռնել են միասին Ղարաքենդ գիւղի մօտ հայերը: Խանքենդից իսկոյն կոզակներ պահանջվեցին: Մայիսի 28-ին, առաւօտեան ժամի 4-ին գաւառապետը կոզակների ու ոստիկանական պահակների հետ գնաց Ղարաքենդ, տանելով իր հետ և գանգատավորին: Չը նայելով, որ գիւղը, այգիները, ձմեռանոցները և շրջակայքը խիստ խնամքով խուզարկութեան ենթարկվեցին, բայց և այնպէս ոչ մի հետք անգամ չը գտնվեց և այն տեղում, ուր, գանգատավորի ասելով, գերի էին բռնվել նրա ընկերները ու տարվել Ղարաքենդ գիւղը, նոյն իսկ չեն տրորված ցանքսերը, դաշտերը:

Հեռագրեցի գաւառապետներին:

Նահանգապետ Կալաշևը իր կողմից նոյնպէս վարվեց և այդ մասին հաղորդեց ինձ:

Որոնումները շարունակվում են:

Քարվենդի մօտից անցնելիս ես նկատեցի մի խումբ պարսիկ բանւորներ. գանգատաւորին ուղարկեցի նրանց մօտ, որը յայտնեց, որ նրանք իր ընկերները չեն: Թէև խուզարկութիւնը Ղարաքենդ գիւղում ու նրա շրջակայքում կատարվել էր վերին աստիճանի խնամքով, բայց, պարսկահպատակների խնդրանքով, որոնք ինձ դիմեցին Աղդամում, և նրանց հանգստացնելու համար երկրորդ անգամ ուղարկեցի հարիւրեակը յանկարծակի խուզարկելու Ղարաքենդ գիւղը և նրա շրջակայքը, որովհետև պարսիկները յայտնեցին, որ գերիները անպատճառ պէտք է լինեն Ղարաքենդում: Հետքեր դարձեալ չեն գտնվել:

Աղդամում մի քանի անգամ տեսնվեցի Գանձակի պարսկական փոխ-հիւպատոսի հետ, որը ասաց, որ ուղարկել է իր հաւատարմատարին շրջակայ գիւղօրայքը որոնելու, բայց դարձեալ ոչ մի հետք չէ գտել:

Ինձ անհատապէս թւում է, որ այդ դէպքը շատ և շատ հանելուկ է:

—

Գանձակ, 11 յունիսի

Դանաբրլու Թուրքական գիւղի այգիներում գտնվել են երկու Թուրքական դիակ: Չը նայած, որ Դանաբրլուն գտնվում է Թուրքական բայօնում, հեռու է ընկած հայ գիւղերից ու բաւականին մօտիկ է աւազակների ու մարդասպանների այն որջին, որի անունն է Գանձակի աւրուարձան Բաղմանլար, որտեղ վրէժառութիւնը ամենասովորական բանն է և որտեղ նորերս մի կեառսենու վէճի պատճառով մի քանի Թուրքեր օր ցերեկով իրար կոտորեցին. Թուրքերն այդ սպանութիւնը վերագրում են հայերին, բանանցեցիներին ու չովդառեցիներին, որոնցից գանգատներ են ներկայացրել իշխանութեան: Վերջինս ըստ իր սովորութեան հալած իւղի տեղ է ընդունել Թուրքերի գանգատները ու առանց քննութեան իր որոշումը կայացրել՝ պահանջել յօգուտ սպանված Թուրքերի Բանանց գիւղից երեք հարիւր րուբլի ու երկու ջորի, Չովդառից նոյնպէս երեք հարիւր րուբլի ու երկու ջորի: Թուրքերի ասելով՝ սպանված Թուրքերն ունեցել են իրանց հետ չորս ջորի: Այդ որոշումն շուտափոյթ ի կատար ածել տալու համար Բանանց է ուղարկված գաւառապետի օգնական Լակատօշը 30 հոգի պլաստունների հետ միասին, որոնք պէտք է ապրեն գիւղի հաշւով. այդպիսով գիւղում էկզեկուցիա է դրված. եթէ իշխանութեան պահանջը մինչև երեք օր չը կատարվի, պէտք է 50 հոգի ձիաւոր կօզակներ գնան նոյն տեղը: Բանանցումը իր գործը վերջացնելուց յետոյ, Լակատօշը պլաստուններով պէտք է գնայ Չովդառ: Այդ տուգանքը մի անտանելի բան է նիւթապէս քայքայված գիւղերի համար: Գիւղացիների կողմից ոչ մի առարկութիւն կամ խնդիր չէ ընդունվում:

Լալուկեան

—

Աստրախանի Մկրտչեան քահանան մեզ գրում է, յունիսի 13-ին.

«Աստրախանի թեմի առաջնորդ Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեանին թոյլատրված է բանալ Աստրախանում թեմական դպրանոց»:

Ինչպէս յայտնի է, Սեդրակեան սրբազանը վաղուց աշխատում էր Աստրախանի թեմի համար սեմինարիա բանալ և նոյն իսկ մի գեղեցիկ շինութիւն ահա մի քանի տարուց ի վեր պատրաստ է այդ նպատակի համար: Ուրախ ենք, որ Սեդրակեանին աջողվում է իրագործել իր համակրելի միտքը:

—

Դիլիջան, յունիսի 11-ին

Այս օրերս տեղիս գիւղական կառավարութիւնը ստացել է պաշտօնական գրութիւն գաւառապետից, որով վերջինս, համաձայն նահանգապետի տուած հրահանգների, առաջարկում է ոչխարատէրերին իրանց հովիւների համար հրացան կրելու իրաւունք ձեռք բերել գաւառական կառավարութիւնից, եթէ միայն հովիւները պահում են ոչ պակաս քան 600 ոչխար, եթէ տեղական պօլիցիան հովիւների բարեյուսութիւնը կը հաստատէ: Համաձայն նոյն գրութեան զօրութեան, այս հարցերը պիտի քննվեն գիւղական հասարակական ժողովներում և վստահելի հովիւների համար պիտի կազմվեն համախօսականներ, որով համապատասխան հասարակութիւնները վստահութիւն տան այս և այն հովւին և երաշխաւորութիւն տան կառավարութեանը, որ եթէ հովիւը ի չար գործ դնի իր հրացանը և յանցաւոր գործողութիւններ կատարէ, հասարակութիւնը լինի պատասխանատու:

Մեր գիւղերի ոչխարատէրերը արդէն պատրաստում են իրանց ոչխարների ցուցակները, հովիւների անունները և համախօսականները՝ խնդրամատոյց լինելու պատշաճաւոր իշխանութեանը:

Արհուս

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Հեռագիրները արդէն ծանուցին, որ Կովկասի, կամ գլխաւորապէս Անդրկովկասի հայ, վրացի և Թուրք պատգամաւորները Պետական Դումայում հարց բարձրացրին Կովկասի աղէտալի դրութեան մասին և առաջարկեցին հարցապնդումն անել մինիստրութեան: Դուման ընդունեց հարցապնդման անհրաժեշտութիւնը և այսօրվանից Կովկասի, ինչպէս և հայ-Թուրքական թշնամութիւնների հարցը կը դառնայ Դումայի օրակարգի հարցը: Մեզ համար ուրախալի է նկատել և այն փաստը, որ Թուրք պատգամաւորները այդ հարցապնդման մէջ միացել են Կովկասի միւս պատգամաւորներին և պատգամաւոր Ջիաթխանովը քաջութիւն է ունեցել ցոյց տալու աղէտի մի քանի իսկական պատճառները: Միայն համերաշխութեամբ և միաբան գործակցութեամբ, հիմնված իսկական փաստերի վրա, կովկասեան պատգամաւորները կարող են իրական օգուտ բերել իրանց հայրենիքին և նպաստել նրա խաղաղացման: Պետական Դումայի «Ժողովրդական ազատութեան» կուսակցութեան անդամները, անշուշտ, իրանց կողմից չեն զլանայ անկեղծ և եռանդուն աջակցութիւն կովկասեան պատգամաւորներին: Դրա ապացոյցը այն գեղեցիկ յօդուածն է, որ տալիս է «Страна» լրագրի մէջ պրօֆէսոր Մակսիմ Կօվալէվսկին, մէկը այն գիտնականներից, որոնք շատ լաւ ուսումնասիրել են մեր երկիրը և նախանձախնդիր են նրա բարգաւաճման:

Առաջ ենք բերում այդ յօդուածը ամբողջովին:

«Հայերի և Թուրքերի մէջ նոր կոտորածի լուր հասաւ մեզ: Դէպքի տեղից եկած լուրերին նայելով, վարչութիւնը այս անգամ էլ, ինչպէս և առաջ, ցոյց է տուել յանցաւոր անհոգութիւն: Կովկասի պատգամաւորները կամենում են հարցապնդումն անել: Նրանց յայտնի է իմ ծանօթութիւնը երկրի հետ և նրանք խնդրում են իմ ստորագրութիւնը: Ես հաճութեամբ կը դնեմ իմ անունը Դումայի մի քանի տասնեակ իմ ընկերների անունների հետ: Բայց ո՞ւմ ուղղել հարցապնդումն—մինիստրների խորհրդի նախագահի՞ն թէ Կովկասի Փոխարքային: Փետրվարի 20-ի կանօնադրութիւնը և նախորդ բոլոր սահմանադրական ակտերը այդ մասին մեզ անյայտութեան մէջ են թողնում: Եթէ հաւատանք «կառավարութեան պետի» այն հաղորդագրութեան, որ արվեց հօկտ. 17-ի մանիֆեստի հրատարակման հետ միաժամանակ, մինիստրների խորհրդի նախագահը միացնում է իր մէջ բոլոր առանձին մասերի պետերի, հետևաբար և Կովկասի Փոխարքայի գործունէութիւնը: Ուրեմն և նրան պէտք էր դիմել հարցապնդումով: Չէ՞, որ Անգլիայում, երբ հիմք կայ բողոքելու անգլօ-հնդկական իշխանութիւնների այս կամ այն գործողութիւնների դէմ, հարցապնդումն անվում է ոչ թէ Հնդկաստանի փոխարքային, այլ մինիստր-նախագահին, որը իր կողմից դիմում է Հնդկաստանի գործերի մինիստրին: Բայց այդպիսի քաղաքականութիւն հնարաւոր է ամեն տեղ, ուր կայ համերաշխ քաղաքականութիւն և համերաշխ մինիստրութիւն: Ես միայն մի անգամ առիթ ունեցայ տեսնել և խօսակցել մինիստրների խորհրդի նախագահ պ. Վիտտէի հետ:

Իմ յայտարարութեան, թէ ես դիմում եմ նրան, իբրև համերաշխ կառավարութեան գլխին, ստացայ պատասխան, թէ Ռուսաստանում երբեք համերաշխ կառավարութիւն չէ եղել: Երկու օրից յետոյ ես ստացայ և այդ դատողութեան կանոնաւորութեան ապացոյցը: Չը նայելով մինիստրների խորհրդի նախագահի և ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի պնդման՝ այն ժամանակվայ ներքին գործերի մինիստր Դուրնօվօն ոչ մի միջոց ձեռք չառաւ մի յայտնի անիրաւութիւն դադարեցնելու համար: Յիշելով այդ ամենը, ես երէկ Կովկասի իմ ընկերների հարցին՝ ո՞ւմ դիմել—արդեօք մինիստր-նախագահի՞ն թէ Փոխարքային, դրժուարացայ պատասխանել: «Հարցնենք, ասացի ես, հեռագրով մի բարձրաստիճան պաշտօնեայի, որ ուղղակի կապված է Կովկասի վարչութեան հետ»: Միայն այսօր ստացվեց պատասխանը: Նա բառացի այս է ասում. «Կարծում եմ, որ Փոխարքան օրէնքով Դումայի հետ անմիջական յարաբերութեան մէջ չէ դրված: Աւելի նպատակայարմար է յորդորել ուղղակի հայերին և Թուրքերին խաղաղ ապրել»: Իմ թղթակիցս, անշուշտ, ուրախ տրամադրութեան մէջ է եղել և կամեցել է հանաք անել: Դումայի համար հեշտ չէ յորդորել Պետերբուրգից տեղական հայերին և Թուրքերին խաղաղ ապրել: Դա տեղական կառավարիչների գործն է: Նրանք պէտք է ոչ միայն յորդորեն, այլ և ընդհարումների առաջն առնեն, խափանեն և արմատախիլ անեն: Այդ ամենը շատ լաւ գիտէ իմ թղթակիցը, ինչպէս գիտեն և Դումայի անդամները և մանաւորապէս Կովկասից եկածները: Մի անգամ որ մեր հարաւային ծայր-երկիրը իր ներկայացուցիչներն ունի երկրի բարձր օրէնսդրական հաստատութեան մէջ և այդ հաս-

տատութիւնը իրաւունք ունի հարցապնդումներ անել իշխանութիւնների ապօրէն վարմունքի մասին, ուստի Կովկասի կառավարիչներն էլ պէտք է ենթարկվեն այդ կանոնին։ Բայց այս ամենից հետեւում է նաև, որ Կովկասի Փոխարքան էլ պէտք է ենթարկվի մինիստրների խորհրդի նախագահին՝ որովհետև միայն այդ պայմանով հնարաւոր է կառավարութեան միացեալ գործունէութիւնը։ Մեր հարցապնդումով, ուղղված մինիստրների խորհրդի նախագահին, մենք ճանապարհ կը հարթենք հարցի այն լուծման համար, թէ արդեօք գոյութիւն ունի՞ մեր մէջ համերաշխ կառավարութիւն, թէ ոչ։ Մեզ ստիպված կը լինեն պատասխանել, արդեօք պարտադի՞ր են Կովկասի Փոխարքայութեան համար Դումայի արած հարցապնդումները, թէև Փոխարքան օրէնքով անմիջական յարաբերութեան մէջ չէ դրված նրա հետ։ Եթէ պարտադիր են, այն ժամանակ հասկանալի է, որ Փոխարքայի վրա մենք կարող ենք ազդել միայն կառավարութեան պետի միջոցով կամ չազդել ամենևին. բայց այս վերջին դէպքում հետևողականութեամբ պէտք է ասել, որ Կովկասի համար օրէնք չը կայ գրված»։

ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

—Ցարսկոյէ Սելօյում ներկայումս բնակեցրած Ալեքսանդրո-Նեվսկի գնդում խլրտումներ են սկսվել։ Զինւորները հրաժարվել են աղօթելու կանգնել և ընթրել։

—Կրասնօեարսկից «Дума»-ին հեռագրում են յունիսի 7-ին։ Տեղական զօրքերի մէջ սաստիկ խլրտումներ են սկսվել, որի պատճառը եղել է հետևեալ միջադէպը. 118-րդ Շույսկի գնդի գնդապետ Շուբինը, բոլորովին հարբած, հագիւ էր ոտքի վրա կանգնում, անցնում էր Կրասնօեարսկի գնդի մօտից և լսեց կանգնած մի խումբ զինւորների քրքիջը։ Գնդապետ Շուբինը հարցրեց թէ ո՞վ է ծիծաղողը, բայց ոչ ոք չը պատասխանեց. գնդապետը կրկնեց իր հարցը, դարձեալ լուռ էին։ Գնդապետ Շուբինը զայրացած՝ հանեց սուրը պատեանից և յարձակվեց զինւորներից մէկի վրա, որին վտանգաւոր կերպով վիրաւորեց։ Զինւորը արիւնլուայ ընկաւ գետին։ Այդ միջոցին զինւորներից մէկը հարուածեց Շուբինին ետևից փայտով և վիրաւորեց գլուխը երեք տեղից։ Վարչութեան հրամանով 7-րդ վաշտի զինւորներից մէկը կալանաւորվեց։ Այդ դէպքը սաստիկ վրդովեցրեց տեղական զօրքի զինւորներին։ Զինւորները սկսեցին գաղտնի կերպով հաւաքվել ու խորհրդակցել այդ եղելութեան մասին։ Զինւորների տրամադրութիւնը չափից դուրս գրգռվեց։ 25-րդ սարէկլօվօյ գնդի զինւորները քննելով 7-րդ վաշտի իրանց ընկերոջ կալանաւորութիւնը, որի վրա էր կասկած ընկնում գնդապետ Շուբինին վիրաւորելու համար, և նրա պատճառները, պահանջեցին իրանց վարչութիւնից անմիջապէս ազատել կալանաւորին։ Առաջադրած պահանջներին իբրև պատասխան կանչվեց հեծելա-որսորդական վաշտը յուզված զինւորներին ճնշելու և խաղաղացնելու համար։ 16-րդ սարէկլօվօյ վաշտի շտաբս-կապիտան Կօզմինը, որսորդական վաշտի ուղեկցութեամբ, նոյնպէս բոլորովին հարբած, ինքնագլուխ կանչեց իր վաշտին հրացաններով և առաջ շարժվեց 15-րդ վաշտի վրա, գնաց ուր կանգնած էին կրասնօեարցիները և ուրիշ զինւորներ և զինւորներից երկուսին սրով վիրաւորեց գլխից։ Շտաբս-կապիտան Կօզմինը դրանից յետոյ սպանվեց հրացանի գնդակով. 16-րդ վաշտի զինւորներից երկուսը վէրք էին ստացել Կօզմինի ձեռքով, մէկը ծանր, միւսը՝ թեթև։ Զինւորները յուզված են։ Զայրացել են և քաղաքացիները։ Այդ անմիտ սպանութիւնները գանազան լուրերի տեղիք են տալիս։ Կարելի է սպասել բարդութիւնների։

—Պրէօբրաժէնսկի գնդի մի խումբ զինւորներ յունիսի 8-ին դիմել են «XX Вѣкъ»-ի խմբագրութեանը ու խնդրել հաղորդելու, որ մինչև այդ օրը նրանց գնդում կալանաւորվել են 24 հոգի։ Կալանաւորութիւնների այդքան շատանալը նրանք բացատրում են կապիտան Ս-ի եռանդուն գործունէութեամբ, որը քաղաքացիական հագուստ հագնելով գալիս է միտինգներին, և Զնամեոնսկի փողոցի վրա գտնվող ճաշարանները, ուր զինւորներ էլ են լինում, համակրութիւն է յայտնում շարժմանը և այդպիսով իմանում է նրանց ազգանունները։ Մօտ օրերս նրան ճանաչեց հէնց իր զինւորը։ Խմբագրութեանը դիմողները ներկայացրին այդ քաջ սպայի լուսանկարը։

—Վերջին օրերս լէյբ-գվարդիայի Սէմէօնովսկի գնդում, «Дума»-ի ասելով խուլ խլրտումներ կան զինւորների մէջ. նրանք բացարձակ կերպով իրանց դժգոհութիւնն են յայտնում։ Զինւորները դժգոհ են, որ ժողովրդական յուզմունքների ժամանակ ամենից առաջ իրանց են ուղարկում ճնշելու, և որ գնդի վարչութիւնը օրէցօր աւելի ու աւելի է խստացնում իր պահանջները ժողովրդական յուզմունքները անխնայ կերպով ճնշելու համար։ Զինւորները իրանց կարծիքը յայտնում են պարզ կերպով մինչև իսկ զինավարժութիւնների ժամանակ։ Անբաւականութեան պատճառներից մէկն էլ այն է, որ իշխանութիւնը ամենայն օր խլում է նրանցից լրագիրներն ու գրքերը և հարցաքննում թէ ում են տեսել, ում հետ և ինչ խօսեցել արձակուրդի ժամանակ։ Սէմէօնովցիների զայրոյթը աւելի է աւելացել մի օֆիցերի յայտարարութիւնից յետոյ, որ, եթէ որ և է վաշտում անկարգութիւն ծագելու լինի, նրանց ճնշելու համար պրէօբրաժէնցիներին են կանչելու։ Յունիսի 8-ին գնդի զօրանոցներում, մեծ քանակութեամբ թռուցիկներ են տարածել, որով առաջարկում են զինւորներին պատասխանել օֆիցերների արած յայտարարութեանը, որ իբր թէ նրանց ճնշելու համար պրէօբրաժէնցիներին պէտք է բերեն. «Նրանք, իհարկէ, մեզ վրա չեն գալ,—ասված է թռուցիկի մէջ,—բայց գուցէ նրանք գնան մի ուրիշի դէմ»։ Ֆէլդֆեբելները եռանդով հաւաքում են այդ թռուցիկները։ Զօրանոցների մօտ հերթապահ պահապաններին հրամայված է խիստ կերպով հետևել, որ օտար մարդիկ մուտք չը գործեն զօրանոցի բակը։

—«XX Вѣкъ» լրագրի ասելով Պետերբուրգի սայլապաններն ու կառապանները միտինգ են ունեցել մօտ օրերս և պահանջներ առաջադրել իրանց տէրերին։ Միտինգում շօշափել են սակագնի հարցը և վճռել են աւելացնել։ Միևնոյն ժամանակ որոշում է կայացել կրտբական պահանջներով դիմել իրանց տէրերին։ Եթէ իրանց մշակած հարցերը չը գործադրվեն, նրանք վճռել են գործադուլ անել։

—Տուլայի նահանգում ագրարական շարժումը հետզհետէ զօրեղանում է։ Յուզմունքներով բռնկված են Բոգօրոդցկի, Վենէվսկի, Եփրեմօվսկի, Եպիֆանեան, Նօվօսիլի և Տուլայի գաւառները։ Մի քանի գաւառներում շարժումը արտայայտվում է հրդեհումների ձևով, գոյքը յափշտակվում է, անասունները տանում են, գիւղացիները արածեցնում են կալուածատէրերի ցորենի դաշտերը, կոտորում են անտառները։ Ուրիշ գաւառներում գիւղական մշակներն են գործադուլ արել և պահանջում են իրանց վարձագինը աւելացնել և աշխատանքի օրը պակասեցնել։ Կօզակներ են ուղարկված գիւղացիներին զսպելու համար։

—Վարշավայում գործադուլ են արել գիլզեներ պատրաստող 10 գործարաններ, որոնց մէջ աշխատում են 600 բանւորից աւելի։ Տնտեսական պահանջներն են արել։

—Գործադուլ է արել Լօձի գործարանական երկաթուղին։ Առաջադրված են տնտեսական պահանջներ։

—Պաբիանիցում բուլօչնիկների և հացթուխների շարունակվող գործադուլի շնորհիւ հացի մեծ պակասութիւն կայ։

—Յունիսի 7-ին Պետերբուրգում, Մալոյ-Օխտայից 3 վերստ հեռու անտառում, հաւաքվել էին հացթուխները. բայց զօրքը ցրեց նրանց։ Յետոյ հացթուխները անցան Կալաշնիկօվի ծովափը և նստեցին Վասիլէվսկի կղզին գնացող շոգենաւը։ Ճանապարհին նրանք երգում էին յեղափոխական՝ երգեր և բարձրացրել էին կարմիր դրօշակ. «Кресты» բանտի մօտից անցնելիս՝ նրանք հրամայեցին նաւավարին դանդաղեցնել գնացքը և աղաղակներով ողջունեցին կալանաւորներին։ Վերջիններս իբրև պատասխան նրանց, պատուհաններից ծածանում էին իրանց թաշկինակները։

ԳԱՆՁԱԿԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Բանանց գիւղից եկողները պատմում են, որ երկու դանախալուեցի թուրքեր սպանված են Դանախալում—Բանանց գիւղից 17 վերստ հեռաւորութեան վրա։ Ենթադրում են, որ սպանութիւնը կատարվել է թուրքերի ձեռքով։ Առհասարակ վերջին տարիներում թուրքերի մէջ պատահած սպանութիւնները վերագրում են հայերին։

Ջովղանեցիք և բանանցեցիք այդ սպանութեան մէջ իրանց բոլորովին յանցաւոր չեն ճանաչում, և նրանք անպայման պնդում են, որ թուրքերի սարքած դաւադրութիւն է՝ հայ գիւղերի վրա տուգանք դնելու համար։

Իշխանութիւնը այդ երկու թուրքի սպանութեան համար, առանց նախօրօք հայերից տեղեկանալու, հաւատալով թուրքերի ասածին, վճռել է ջովղանեցիներից և բանանցեցիներից պահանջել 300-ական րուբլի տուգանք երկու ջորի ու երկու էշ։

Անցեալ օրը սպանութեան վայրն է գնացել գաւառապետի օգնական Լակօդաշը, ուր հաստատվել է, որ ջորիները տարված են դէպի Բալչուլլու թուրքաց գիւղը, բայց սպանութիւնը վերագրում են հայերին, որի հաստատման համար ոչ մի իրական ապացոյց, փաստ չը կայ. մի բոպէ չեն ուզում ենթադրել, որ թուրքերը սպանած կարող են լինել, ոչ. այլ ասում են, որովհետև թուրքը սպանված է, ուրեմն անպայման հայը արած կը լինի, թէև խաղաղ տարիներում էլ ոչ մի հայ չի համարձակվել Դանախալուի այդ սպանութեան վայրը գնալու։

Երէկ Խաչ-բուլաղի թուրք պրիստաւ Ֆաթալի-բէկը գալով Բանանց գիւղը՝ յայտնեց գաւառապետի օգնականին, որ երեք բանանցեցի հայեր, (անունները իր մօտ գրած) Մօլլա-հասանլուից քշել տարել են թուրքերի ինը հատ ձիերը։ Մատնացոյց արված անձնաւորութիւնների թւում կար նաև Պետրոս Ջալալեանի անունը, որի համար գիւղացիք վկայում են, որ 6 ամսից աւելի է հիւանդ պառկած է, բայց թուրք պրիստաւը չէ հաւատում ոչ հիւանդութեանը, ոչ դեղատոմսերին, ոչ գեղօրայքի սրուակներին, պնդում է, է, որ սուտ հիւանդ է։ Պրիստաւը տանում է իր հետ Խաչ-բուլաղ Յովհաննէս Յովհաննիսեանին և Արշակ Ջալալեանին, իբր ձիու գողերին, իսկ Պետրոսին թողնում է հիւանդութեան պատճառով։ Կարծում են, որ դա թուրքերի սարքած մի դաւադրութիւնն է հայերի վրա տուգանքներ դնելու և վնասելու մտքով։ Թուրքերը տուել են այնպիսի հայերի անուններ, որոնք իրանց ծանօթ են, իսկ այս մարդիկ իրանց կեանքում գողութեան մէջ ոչ մի անգամ մեղադրված չեն, և բոլոր երեք հայերը անմեղ մարդիկ են։ Եթէ այսպէս շարունակվի, անշուշտ թուրքերի միջև կատարված շատ սպանութիւններ և գողութիւններ վերագրելու են հայ գիւղականներին տուգանքներ ստանալու յուսով…

Քարհատից եկողները պատմում են, որ իրանց հարևան մօլլա-հասանլուեցիք գերի են վերցրել քարհատեցի Մակիչ Յովհաննիսեան Ծատուրեանին և մի 15 տարեկան պատանու, որոնց պահում են իբրև վկաներ իրանցից գողացած եզների։ Մի խումբ երեխաներ քարհատեցիների տաւարները արածացնելիս են եղել Դիւնեա-Մալի իւրդումը. Թուրքերը ուզում են 5 պատանիներին էլ գերել, բայց նրանցից երեքը փախչում են գիւղ, և ասում են հաստատապէս, որ իրանք ոչ մի տաւար չեն նկատել թուրքերից տանելիս։

Քանի որ գանգատները ապացուցանելու ոչ մի փաստ չէ պահանջում իշխանութիւնը, այլ ամեն բան վճռվում է գանգատվողի ասածի հիման վրա, ուստի շատ այդպիսի գանգատների և նման դէպքերի ենք ականատես լինելու։

Իսկ Բանանց ամբողջ ընտանիքը թուրքերը կոտորեցին, տաւարի մի մասը քշեցին Բաղմանլար թաղը, բրաշուրցիների ոչխարները քշեցին տարան Բաղմանլար թաղը։ Մայիսի 15-ին դանախալուեցիք սպանեցին օր ցերեկով Զաքար Շահ-Մուրադեանին, բայց թուրքական ոչ մի գիւղ տուգանքի չենթարկվեց։

Աւ. Սահակեան

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ

Յունիսի 2-ին

Ելախ-Շուշի խճուղու վրա պատահած վերջին սպանութիւնները անչափ վատ ազդեցին զանգեզուրցիների վրա։ Գիւղացիք դէպի օտարութիւն ելնելու ամեն յոյսից զրկված են գրեթէ, իսկ առանց օտարութեան մեր ամեն կողմից պակասաւոր կեանքը, մի դժոխքի, կատարեալ գեհենի է նմանում։

Գիշեր ցերեկ աջ ու ձախ վխտող աւազակների երկիւղից գաւառում ազատ շարժում չը կայ։ Մեր ամեն մի քայլը, հազար տեսակ մտքեր է ծնեցնում մեր գլխում։

Օր չէ անցնում, որ դէպի սար, կամ սարից դէպի արանը գնացող աւազակախմբեր չը նկատվեն։ Մեզ քաջ յայտնի է, թէ քոչւորների հետ ինչ պատրաստութիւն և ինչպիսի խմբեր են սար անցել և դեռ շարունակ անցնում են։

Նաև, թուրքերը սար բարձրացան առանց հայ գիւղացիների պարտքը վճարելու։ Տասնեակ թուրքական գիւղեր, որոնք խնձորեսկցիների և գորիսեցիների պարտ էին մուրհակներով փող, ցորեն, գարի, կորեկ և այլ, առանց մի կոպէկ վճարելու, ոմանք սար են անցել, իսկ շատերն էլ չուելիս չերևացին մինչև անգամ։

Եթէ մեր խնդիրքը լսող լինէր և մեր դիմաց խօսքի տէր պաշտօնեայ, գորիսեցիք և խնձորեսկցիք իրանց ցրած տասնեակ հազարներից մի մասը թերևս ստացած կը լինէին։ Այլ և, այս քանի օրերս, սարից ցած են գնալու ձիաւոր արանչիներ, (թուրք հրոսակներ) որոնք դեռ խաղաղ ժամանակ մեծ վնասներ էին հասցնում մեզ, իսկ հիմա պարզ հասկանալի է, թէ այդ անհանգիստ տարրերը, որքան նոր ցաւեր կարող են բերել մեր գլխին։ Ամբողջ գաւառը զգուշանալու է, նրանց զինված չուելը նոր ընդհարումների պատճառ կարող է դառնալ։

Անուանի Խանլար աւազակը (մազմաղեցի) բռնվեց։ Երբ Քարիմլալու և Շօթլալու կըռուարար օյմաղների հետ Խանլարը հասնում է Սիսիանի Ղարաքիլիսան, այդտեղ ընկերները խոհեմութիւն են համարում զէնքերը ծածկել. իսկ Խանլարը չի լսում նրանց, ասելով.

—Ման օղլում Խանլար օլամ, ման բէշաչըլանի գօյիմ մափրաշայա, մանդայ բու նամուսը եօխտը։ (Ես ինքս Խանլարը լինեմ, ես հինգհարուածանիս մափրաշում դնեմ, ես այդ նամուսը չունեմ)։

Երբ հասնում են կօզակների պահակախմբերին, յանկարծ նկատվում է Խանլարի հրացանը և կօզակները հասնում բռնում են, հրացանը առնում, իսկ իրան բաց են թողնում։ Ապա իմանալով, որ հրացանակիրը անուանի Խանլարն է, որին կառավարութիւնը հետամուտ է բռնելու, խաբեբայութեամբ յետ են կանչում նրան, իբր թէ հրացանը դարձնելու համար կաշառք են ուզում, երբ Խանլարը մօտ է գալիս, իսկոյն շրջապատում և բռնում են։

Յետոյ թուրքերը 100 րուբլի փրկանք են առաջարկում, բայց արդէն բանը բանից անցած է լինում։ Մայիսի 31-ին 6 կօզակներ Ղարաքիլիսից Խանլարին Գորիսի բանտ բերին։

Չը գիտենք, շատերի նման, Խանլարին էլ մի քանի օր կը հիւրասիրեն և կարձակեն, թէ կաքսորեն հեռու նահանգներ։

Աւազակախմբերը շատացել են, նամանաւանդ սարերում, որոնց երկիւղից հայ սարաւորները, ոչ մի պայմանով չեն ուզում եայլաղ գնալ։

Այսպիսի անմխիթար և բարեփոխութեան կարօտ կողմեր ունի մեր կեանքը։ Բարեփոխութիւն մտցնելու միակ յոյսը վերապահված է գ. մայիոր Գօլօշչապօվին։

Սազանդարեան

ՅՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Մեր ընթերցողները, ի հարկէ, կարդացին «Մշակ»-ի երէկվայ №127-ում «Մինիստրական «sans gene» (անպատկառութիւն) յօդուածը, որի առթիւ այս օրերս նոյն իսկ խօսք եղաւ Պետ. Դումայում։

Զարմանալի բնորոշ են Գօրեմիկինի կաբինէտի անդամներից մէկի արտայայտած կարծիքները Ռուսաստանի ներկայ դրութեան, Պետ. Դումայի և կոմս Վիտտէի մասին, մանաւանդ շատ հետաքրքիր են նրա մարգարէութիւնները մեր երկրի մօտիկ ապագայի մասին։ Հետաքրքիր ու բնորոշ են, ասում ենք, այն տեսակէտից, որ այդ pur sang ունեցող բիւրոկրատ մինիստրի անգլիական թղթակցին յայտնած մտքերն ու մտածումները ամբողջ Տրեպով-Իգնատիեվեան բանակի մտքի կատարեալ մանկութիւնն ու լպիրշ ցինիզմն են ցոյց տալիս։

Բոռոնների այդ վոհմակի աչքում հայրենիքն ու ժողովուրդը բիւրոկրատիայի մէջն է պարփակվում, իսկ ով բիւրոկրատիային հակառակն է, ով բիւրոկրատիայի հետ չէ, նա հայրենիքի ու ժողովրդի թշնամին է, նա վտանգաւոր յեղափոխական է։ Բոնապետական ռեժիմին յատուկ այս տրամաբանութիւնը, ի հարկէ, մի նորութիւն չէ. այդ ասել և աւանդաբար շարունակ կրկնել են բոլոր երկրների բոռնի բիւրոկրատները։ Բայց մինչև օրս երբեք չը տեսնված նորութիւնը նրանումն է, որ սահմանադրական մինիստրը իր պաշտօնական բերանով յեղափոխականներ է յայտարարում ամբողջ Պետական Դումային, ժողովրդային ներկայացուցչական ժողովը։

Բայց դեռ դրանով էլ չէ սահմանափակվում մեր ապուշութեան հասած մինիստրների ցինիզմը, նրանք Պետ. Դուման մի յեղափոխական կազմակերպութիւն հրատարակելով հանդերձ, Վիտտէին էլ յեղափոխականների շարքն են դասում և համարում թէ ամեն բանի մէջ նրան մեղադրում (?!!)։ Երևակայեցէք, Վիտտէն յեղափոխական է եղել և մենք դժբաղդներս նրա յարգը չենք հասկացել…

Որպիսի տգիտութիւն ու ապերախտութիւն մեր կողմից, որ մենք ժամանակին չենք հասկացել, թէ այդ թագս թխած կոմսը երկիրը աւերակ էր դարձնում, չորս կողմ հուր, սարսափ ու հազարաւոր դիակներ էր սփռում, բանտերն ու աքսորավայրերը լցնում, հարիւրներով կախում, գնդակահար էր անում միմիայն յեղափոխական նպատակներով, իսկ մենք, փոխանակ շնորհակալ լինելու, նրան շարունակ հայհոյում էինք… Միթէ սրանից աւելի հեռու կարող է գնալ բիւրոկրատիայի ապուշութիւնը։

«Թայմզ»-ի թղթակցի հետ խօսող մինիստրի բոլոր ասածներից ամենահետաքրքիրն ու մաղալուն նրա մարգարէութիւններն են։ Նա ինքնահաւան վստահութեամբ ասում է, որ վեց ամիս չի քաշի և Ռուսաստանի բոլոր խլրտումներն ու շարժումները բոլորովին կը հանգստանան։ Եւ այդ հանգստութիւնն ու խաղաղութիւնը կը տիրէ, «առանց ընդհանուր ամնիստիա տալու, առանց մահվան պատիժը վերացնելու և նամանաւանդ առանց հողերը հետ խլելու սկզբունքը ընդունելու»։ «Բարեհաճեցէք կէս տարուց յետոյ ինձ մօտ գալ,—ասաց մինիստրը անգլիական թղթակցին,—և դուք կը տեսնէք, որ իմ մարգարէութիւնները կատարված են»։

Որպիսի միամիտ մարգարէութիւն։ Քանի՜ քանի անգամներ է հէնց այս վերջին երկու տարվայ ընթացքում բիւրոկրատիան զանազան մարգարէութիւններ արել, բայց և նրա դատարկ գլխից դուրս եկած մարգարէութիւններից և ոչ մէկը չէ իրականացել։

Ճիշտ ներկայ պարագայի նման նա մարգարէանում էր, որ ուղիղ կէս տարուց յետոյ Եապօնիան իր ոտքերի տակ կը լինի և Ռուսաստանի սահմանները մինչև Կորէայի ծովը կը հասնեն։ Նա նոյնպէս մարգարէանում էր, թէ Ֆինլանդիան մի փափլիկ բլիթի նման իր կոկորդը պէտք է անց կացնի։ Դեռ տարի ու կէս առաջ նա նոյնպէս վստահութեամբ մարգարէանում էր, թէ Ռուսաստանի ազատագրական շարժումները մի քանի ամսվայ ընթացքում կը վերջանան և ամեն ինչ դարձեալ իր նախկին դրութեան մէջ կը մնայ։ Բայց, ի ցաւ բիւրոկրատիայի սրտի, այդ բոլոր մարգարէութիւնները, սապոնի փուչիկների նման, տրաքվեցին օդի մէջ։

Ոչ, մեր բիւրոկրատիան այլ ևս բոլորովին այլասերված է. ինչպէս որ անընդունակ է դարձել վարչական գործերի մէջ, առաւել ևս նա անընդունակ է մարգարէութիւններ անելու մէջ։ Մարգարէութիւններ անելով զբաղվելն արդէն ինքնըստինքեան մի լաւ նշան չէ, որովհետև այդ բանով զբաղվում են կամ կուլտուրական ստոր աստիճանի վրա կանգնած ցեղերը, կամ մանուկները, կամ ամեն յոյսից կտրված բանտարկեալները, կամ ամբողջ հարստութիւնը կորցրած ու սնանկացած վաճառականները և կամ, վերջապէս, ապուշութեան հասած բոլոր յուսահատները։

Եւ իսկապէս «Թայմզ»-ի թղթակցի հետ խօսող մինիստրի խօսքերը ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ մի յուսահատ մարդու մելամաղձ գանգատներ ու բամբասանքներ։ Այդ խօսքերի մէջ այլ ևս չէ նկատվում բիւրոկրատիայի գոռոզ ու խրոխտ ձայնը. նա հիմա թուլացած է, անզօր է զգում իրան և յուսահատ սրտով խոստովանում է իր տկարութիւնն ու անզօրութիւնը։

Տասնեակ տարիների ընթացքում տասնեակ հազարաւոր յեղափոխականներին անխնայ կերպով հալածող բիւրոկրատիան այսօր մելամաղձ ձայնով ասում է, թէ Ռուսաստանի ժողովրդի ներկայացուցչական ժողովը—Պետ. Դուման, մի յեղափոխական կազմակերպութիւն է. բայց և այնպէս նա այդ յեղափոխական (իր կարծիքով) կազմակերպութիւնը տանում է, շուարած չը գիտենալով, թէ ինչ անել, ինչպէս ազատվել այդ վտանգաւոր մարմնից։ Եւ նա բաւականանում է միմիայն նրանով, որ գլուխը թափահարելով գանգատվում է, թէ այդ բոլոր դժբաղդութիւնների ու չարիքի պատճառը իր միս ու արիւնից բաժանված եղբայր կոմս Վիտտէն է…

Ճիշտ է, չէ սխալվում բիւրոկրատ մինիստրը. այս բոլոր դժբաղդութիւնների և Ռուսաստանի ամբողջ ժողովրդին արիւնահեղ յեղափոխութեան հասցնողը Վիտտէն է, որովհետև եթէ նա հաւատարիմ մնար իր խոստմանը և իրագործէր բոլոր խոստացված սահմանադրական կարգերն ու ազատութիւնները, երկիրը այժմ այս տխուր դրութեան մէջ չէր լինի, վաղուց ազատված կը լինէր հին ռէժիմից և մենք էլ այսօր Գօրեմիկինի մինիստրութիւն չէինք ունենայ, որը, ապուշութեան հասած, անիրականանալի մարգարէութիւններով զբաղվէր։

Խ.—Ազատ

ՄԻ ՔԱՆԻ ԽՕՍՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

I

«Մշակ»-ի № 125-ի մէջ կարդալով մեր տարրական դպրոցների կանոնադրութեան նախագիծը, թոյլ ենք տալիս մեզ մի քանի դիտողութիւններ անելու այն հիմնական սկզբունքի մասին, որ ընդունված է նախագծի մէջ։ Դա՝ ուսուցչական առանձին դասակարգային իրաւունքները, դասակարգային ներկայացուցչութիւնը, կազմակերպութիւնն է, որ այնքան խնամքով պաշտված ու շեշտված է,

Երբ ընդունում ենք ու շեշտում, որ մեր եկեղեցական աշխարհը մի ժողովրդավար կազմ ունի, երբ ընդունում ենք, շեշտում, որ մեր եկեղեցական աշխարհի լիազօր տէրը և կառավարիչը ինքը ժողովուրդն է—ինչպէս ենք առանձին մի դասակարգութիւն զատում ժողովրդից և դնում առանձին իրաւունքների հողի վրա։

Դպրոցների բարձրագոյն կառավարիչն է՝ «կենտրոնական ուսումնարանական խորհուրդը» որ՝ «կազմվում է հինգ անդամներից, որոնցից մէկին նշանակում է ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը, որ և (նշանակվածը) լինում է նախագահ, երկուսին ընտրում է ընդհանուր պատգամաւորական ժողովը, իսկ միացած երկուսին ընտրում է ընդհանուր ուսուցչական ժողովը» (յօդ. 24)։

Կը նշանակի ժողովուրդը լիազօր տէր չէ իր դպրոցների։ Երբ ժողովուրդը լիազօր տէր չէ իր դպրոցների, կը նշանակի և լիազօր տէր չէ իր եկեղեցու։

Երբ ընդհանուր պատգամաւորական ժողովի հետ համահաւասար իրաւունքներով գոյութիւն ունի ընդհանուր ուսուցչական ժողով դպրոցները կառավարելու համար, պէտք է ընդունել, որ ընդհանուր պատգամաւորական ժողովի հետ համահաւասար իրաւունքներով գոյութիւն է ունենալու հոգևորականների ժողով՝ եկեղեցիները կառավարելու համար, վանականների ժողով՝ վանքերը կառավարելու համար, անկելանոցների պաշտօնեաների ընդհանուր ժողով՝ անկելանոցները կառավարելու համար և այլն։

Եթէ այսպէս է—էլ ինչո՞ւ էինք զայրանում, հայհոյում, երբ անցեալներում կարգադրվեց, որ հոգևորականներն առանձին ժողովներ կազմեն իրանց կողմից 2 հոգաբարձու ընտրեն թեմական հոգևոր դպրոցների համար։ Էլ ինչո՞ւ ենք զայրանում, երբ Կ. Պօլսի կաթողիկոսական յանձնաժողովները առաջարկում են կամ սահմանում են, որ հոգևորականներ առանձին ժողովներ կազմեն ու կաթողիկոսացուներ ընտրեն և այլն։

Բոլորովին բնական և հասկանալի է այն պահանջը, որ սահմանվում է կենտրոնական խորհրդի անդամացուի համար, որ՝ նրանք «պէտք է լինեն բարձրագոյն կրթութիւն ստացած և առ նուազն երեք տարի դպրոցներում ծառայած իբր տեսուչ կամ ուսուցիչ» (յօդ. 25)։

Այս խորհրդի բոլոր անդամներին ընտրողը պէտք է լինի պատգամաւորական ժողովը, իսկ այս պատգամաւորների ընտրութեան կը մասնակցեն և ուսուցիչները իբրև ծխականներ։ Պատգամաւորական ժողովից ընտրված հինգ անդամները իրանց միջից կընտրեն նախագահ։ Ոչ մի դէպքում ընդունելի չը պէտք է լինի նշանակովի նախագահը։

Ուսուցչական ժողովները, լինեն սրանք ընդհանուր թէ պատգամաւորական, այո, անհրաժեշտ են իբրև զուտ մասնագիտական պահանջներ քննողներ, իբրև մասնագիտական խնդիրներ լուծողներ, իբրև մասնագիտական հարցեր մշակողներ և այս ամենը զեկուցանելու, ներկայացնելու համար թեմական պատգամաւորական թէ կենտրոնական պատգամաւորական ժողովներին. իսկ այնուհետև վճիռներ կայացնելու իրաւունքը պէտք է վերապահված լինի միայն ու միայն թեմի թէ համահայ ժողովրդի կողմից ընտրված խորհրդին։

Էլ ո՞ւր է մնում քառանդամ սիստեմի ընտրութեան համար աշխարհագրող մեր վարած պայքարը, երբ ժողովրդի իրաւունքները աշխատում ենք սահմանափակել, այլ և այլ դասակարգային ներկայացուցչական ժողովներով։

Բնական է, որ որոշ պահանջ, որոշ հասունութիւն, գիտութիւն ու փորձառութիւն է սահմանվում թեմական կամ կենտրոնական ուսումնարանական խորհուրդներում անդամներ ընտրվելու համար։

Մնացածը պէտք է վերապահվի ժողովրդի բարձրագոյն ներկայացուցչական մարմնի որոշումներին։

Մեսրոպ աւագ-քահանայ Մելիքեանց

Բաթում

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Դիլիջան, 11 յունիսի

Անցեալ կիրակի Դիլիջանի երկրորդ մասի սանիտարական կօմիսիան, երկու անգամ նախագուշացնելուց յետոյ, տեղիս տանուտէրի անմիջական մասնակցութեամբ շրջելով յիշեալ մասը, որ Դիլիջանի նշանաւոր մասն է կազմում, կազմեց մի շարք արձանագրութիւններ տուգանքի ենթարկելու նրանց, որոնք մեղանչել են սանիտարական պայմանների դէմ։ Շնորհակալութիւն այդ մասի սանիտարական խմբին, իր եռանդուն գործունէութեան համար։

Մինչև այժմ ներողամտաբար վարվելով տեղական մսագործների հետ, տեղական գիւղական իշխանութիւնը այժմ խիստ ուշադրութեամբ է վերաբերվում, որ մորթվող կենդանիները մորթվեն սպանդանոցում և առհասարակ գիւղը ազատ պահվի փտող ու հոտող բաներից, սակայն «մի ձեռքը ծափ չի տայ». գործը առաջ տանելու և Դիլիջանը բարձրացնելու համար հարկաւոր է գործը բաժանել ույժերի վրա և բոլորը ընդառաջ գնան բարի ձգտումներին և իւրաքանչիւրը ձգտէ անկեղծ գործելու և տանուտէրը և դատաւորները և քահանան և երէցփոխը և հոգաբարձութիւնը և ուսուցիչները և սանիտարական խմբերը և կլուբի աւագները և այլն։

Մայիսի վերջին վերջացան տեղիս հայոց երկսեռ դպրոցի քննութիւնները։ Աշակերտների չնչին տոկոսն էր թոյլ։ Դպրոցում նկատվում էր կարգ և կանոն։ Թերութիւնները ներելի են, ի նկատի ունենալով ներկայ խառնակ տարին։ Աշակերտները ամառվայ արձակուրդ ստացան։ Նոյնը կատարվեց և Ջարխէչի դպրոցում, միայն Պօղոս-քիլիսի դպրոցում այս տարի դասատուութիւն չեղաւ, շնորհիւ դպրոցի խարխուլ շինութեան և հոգաբարձութեան անուշադրութեան. յուսով ենք որ սեպտեմբերից Պօղոս-քիլիսայումն էլ կունենանք դպրոց և մեր երեք դպրոցներն ունենալով ներքին կապ՝ ձեռք ձեռքի տուած կը գործեն միասին։

Թէ հոգաբարձութիւնները և թէ ուսուցիչները հաստատված էին, համաձայն Վեհափառի կարգադրութեան, միմիայն այս տարվայ համար։ Հարկաւոր է շուտափոյթ կարգադրութիւն հէնց այժմեանից հոգալու թէ հոգաբարձուների և թէ ուսուցիչների ընտրութեան մասին, եկող տարվայ համար։

Հետզհետէ գալիս են դաչնիկներ և տները վարձում. տները աժան են տալի, ապրուստն և կենսական մթերքներն էլ աժան են։ Գաւառական վարչութիւնների և զօրքի գալը Ղազախից սպասվում է այս օրերս։

Արծուս

ԻՄ ԸՆԴԴԻՄԱԽՕՍԻՆ

—Տիկին, այսօր դուք համեստ էիք.
—Ներեցէք, պարոն, դա այս անգամ հակառակ իմ կամքի եղաւ։
Գի դը Մոպասան «Փոքրիկները»։

«Մենք մի համեստ կազմակերպութիւն ենք, որ աշխատում ենք մեր ույժերի համեմատ պատասխան տալ մեր իրականութեան ոչ այնքան կարմիր… պահանջներին»
Մ. Վարանդեան «Հիասթափված կարմիրը» «Ալիք» № 39։

«Մշակի» № 12-ում զետեղված «Դաշնակցութիւնը և Ներսիսեան դպրոցը» վերնագրով իմ յօդուածին բարեբաղդաբար պատասխանում է պ. Վարանդեանի պէս մեղմ, համեստ, անկեղծ և, փակագծի մէջ ասենք, թոյլ քննադատը։ Բարեբաղդաբար եմ ասում, որովհետև մենք հայերս ընդհանրապէս և «Ալիքի» թունդ էջերը մասնաւորապէս հանգիստ, մաքուր բանակռիւ մղելը համարում ենք «վատ տոհմի» նշան, ուստի և հայհոյանքով սկսում ենք, հայհոյանքով վերջացնում և կռուը բարձրանալով յաղթական ծու-գրէ-գոլյով զահլա տանում։

Այնպէս որ, եթէ մի կողմ ձգենք պ. Վարանդեանի մի քանի անտեղի ածականները «Աշխատանքի» և մասնաւորապէս իմ վերաբերմամբ, որը բացատրվում է նրանով, որ գրված է թունդ «Ալիքի» խմբագրատանը, կը ստանանք մի բաւականին հետաքրքիր դոկումենտ Դաշնակցութեան ոգու, ծրագրի և ողջ գործունէութեան վերաբերմամբ։

Այդպիսով պ. Վարանդեանը, համաձայն իր խոստման, ճիշտ որ հրապարակ է գալիս «պարզելու մեզ մի քանի ճշմարտութիւններ», որոնք մեզ՝ ոչ-դաշնակցականներիս համար ոչ միայն պարզ չէին, այլ «Դաշնակցութեան իսկական դերի նկատմամբ» գցել էին մեզ մի շարք խոշոր, շատ խոշոր թիւրիմացութիւնների մէջ։

Բայց լսենք իրան պ. Վարանդեանին, տեսնենք ինչ բանի մէջ է գտնում նա Դաշնակցութեան իսկական դերը և, քանի որ այդ բոլորը տպված են «Ալիք»-ի էջերում, ուստի և այդ վկայութիւնները կրկնակի արժէք են ստանում և անհերքելի փաստաթղթի տեղ ծառայում։

Եւ այսպէս պ. Վարանդեանը երկար ու բարակ կմկմացնելով ասում է՝

ա) Դաշնակցութիւնը չէ ներկայացնում և չէ կարող ներկայացնել մի համախմբում, որ յաւիտենականապէս դուրս ժայթքի կարմիր լաւա, ռումբ և տեռոր, դաւ ու մրրիկ։

բ) Դաշնակցութիւնը մի համեստ կուսակցութիւն է, որ աշխատում է իր ույժերի համեմատ պատասխան տալ ոչ կարմիր, բայց ստիպողական պահանջներին։

գ) Դաշնակցութիւնը չէ ուզում անտարբեր մնալ մեր հասարակական առաջադիմութեան գործօնների հանդէպ։

Սա այն բաներն են, ինչ որ Դաշնակցութիւնը չէ ուզում և չի կարող, այժմ տեսնենք ի՞նչ է նա ուզում և ի՞նչ բանի է նա ընդունակ։

ա) Դաշնակցութիւնը ուզում է և ձգտում է, որ առաջադիմութեան գործօնները չը գտնվեն պահպանողական և պատահական տարրերի ձեռքում։

բ) Նա ուզում է վերակազմել և բարենորոգել նրանց։

գ) Նա ուզում է զգալ տալ իր կշիռն ու ազդեցութիւնը կեանքի բոլոր այրող հարցերում։

դ) Նա ուզում է կրթել, դաստիարակել սերունդներ նոր մեթօդով, ստեղծելով վաղվան քաղաքացիներ, և վերջապէս՝

ե) Դաշնակցութիւնը ուզում է հայկական փոքրիկ Սորբոնի մէջ (իմա Ներսիսեան ազգային-հոգևոր դպրոցում) ունենալ իր կաֆեդրաները։

Տեսնում էք, ընթերցող, թէ շնորհիւ «ծոյլ և տգետ» «Աշխատանքի» խմբագիր պ. Ա. Թանսանեանի որքան ճշմարտութիւններ պարզվեցին, որպիսի խոշոր յայտնութիւններ երևան եկան։

Մեր առաջն է այժմ վերջապէս Դաշնակցութիւնը իր ողջ հասակով, դէհ էգպէս էլ ասէիք, ձեր տունը շինվի, ապա թէ ոչ ուղիղ 15 տարի է ինչ ողջ հայոց ազգը ահ ու սարսափի մէջ էք գցել ձեր ռայօնական, ենթառայօնական ժողովներով, նիստերով, ձեր ծրագրային նախագծերով, որոնց առիթով մարդիկ միմեանց ականջին փսփսում էին, ինչ որ խորհրդաւոր, յոյժ սոսկալի բաներ էին ասում և աջ ու ձախ նայում տեսնելու՝ արդեօք նրանց ոչ ոք չը լրտեսեց։

Փառք Աստուծոյ, փառք և պատիւ նախ և առաջ իրան պ. Վարանդեանին, որ մեր աչքերը բացեց և մեզ վերջապէս հասկացրեց, որ հայ «յեղափոխական» Դաշնակցութիւնը ոչ այլ ինչ է՝ եթէ ոչ պ. Կ. Ի. Խատիսեանի ծրագրած «Բագուի հայոց կուլտուրական ընկերութեան» մասնաճիւղը։

Այժմ միայն հասկանում եմ ես՝ ինչի պ. Ալեքսանդր Քալանթարը այնպէս հանգիստ ասում էր. «ումը յաղթեցին դաշնակցականները, ո՞վ էր նրանց դէմ կռւում, ինչ են նրանք պահանջում, որը «Մշակը» սրանից դեռ ևս տասն և աւելի տարի առաջ չէ պահանջել, որի համար նա չէ կռւել»։

Այո, այժմ, պ. Վարանդեան, դուք կատարեալ իրաւունք ունէք ասելու՝ «մենք մի համեստ կազմակերպութիւն ենք, որ աշխատում ենք մեր ույժերի համեմատ պատասխան տալ մեր իրականութեան ոչ այնքան կարմիր պահանջներին»։

Իսկ ես կաւելացնեմ, ոչ միայն համեստ, այլ շատ համեստ, թէ կուզէք, նոյն իսկ աւելի քան համեստ։ Ապա թէ ոչ, բաւականին յիմար դրութիւն էր ստեղծվել մինչև օրս, երբ տեսնում էս թէ ինչպէս այդ համեստ կազմակերպութեան ոչ համեստ հետևորդները գլուխ են պատռում, ուսերից բարձրանում և հրապարակներում, միտինգներում ամբիոնների վրայից գոռում գոչում են, քրտնում, իրանք քրտնեցնում ուրիշներին թէ՝

Տւէք մեզ սարեր, սարեր կործանենք,
Ծառը արմատով գետինէն հանենք…
Մէջս այդքան ույժ՝ ասէք ինչ անենք։

Այժմ մենք գիտենք, որ թէև կան կործանելու սարեր, սակայն Դաշնակցութիւնը չէ այդ կործանողը, թէև կան ծառեր, որ պէտք է արմատից հանել, սակայն Դաշնակցութեան շարքերի մէջ չեն այդ քաջերը, թէև կարևոր են ույժեր՝ մի վիթխարի, մի սուրբ, մի մեծ գործ կատարելու համար, բայց Դաշնակցութիւնը զբաղվում է փոքրիկ Սորբոնում կաֆեդրաներ պատրաստել՝ իր փոքրիկ Ժորէսների համար։

Մի խօսքով՝ ամեն ինչ փոքրիկ, ամեն ինչ մինիատիւր. փոքրիկ Սորբոն, փոքրիկ Ժորէս, փոքրիկ Բեբէլ, փոքրիկ յեղափոխականներ, որոնք այսօր բուդած՝ վաղվան համար քաղաքացիներ են պատրաստելու…

Ի հարկէ, ճաշակի դէմ վիճելը անմտութիւն է, իսկ զոռով հօ յեղափոխական չի՞ կարելի շինել համեստ կուսակցութիւնը։

Շնորհակալ ենք պ. Վարանդեանից. այժմ թիւրիմացութիւնները պարզված են, այսուհետև այլ ևս ձեզնից ոչ մի այնպիսի բան չենք պահանջի, որոնց դուք չէք ձգտում, չէք ձգտել… Բայց, եթէ ինձ չէ դաւաճանում իմ յիշողութիւնը, կարծեմ որ, պ. Վարանդեան, ձեր «հայրերը»՝ հայ յեղափոխութեան հայրերը ուրիշ բաների էին ձգտում, ուրիշ բաներ էին ուզում և գուցէ նոյն իսկ կատարում։ Իսկ եթէ այսօր, ռուս յեղափոխութեան ծանր երկունքին, դուք բաւականանում էք մեր հայկական փոքրիկ Սորբոնի կաֆեդրաներով, կամ լաւ քահանայացուներ պատրաստելով կամ Ներսիսեան դպրոցի համար քար ու կիր պատուիրելով և փողրաթղթերի վրա վերահսկելով, այն ժամանակ էլ ուր էիք դատապարտելի սիւնոդին մեղադրում, խեղճ հին հոգաբարձուներին, ո-

...րոնք գործում էին մի այնպիսի ժամանակ, երբ ոչ նոյեմբերի 17-ը կար, ոչ Պետական Դումա, ոչ եկեղեցական-դպրոցական սահմանադրութիւն, ոչ Փոխարքայի շնորհիւ ստեղծուած «Ժամանակաւոր կանոններ», այլ նուիրուած Պլեհվէներ, Գոլիցիններ, Եանովսկիներ, իսկ էջմիածնում և առաջնորդարանում շնորհիւ դրանց՝ նոյնպիսի, բայց կղերական բիւրոկրատներ:

Պ. Տիգրան Յովհաննիսեանը՝ Թեմական Խորհրդի նախագահը, չեմ յիշում ումը և ինչ առիթով ասաց «Это значить вламываться въ открытыя двери» և այսօր դուք ձեր ողջ ինֆորմացիայով նոյն բանն էք անում. դուք գրոհ էք տալիս մտնելու այնպիսի դռներով, որոնք բաց են ձեր առաջ, շնորհիւ «կարմիր լաւա, ռումբ ու տերրոր, դաւ ու մըրիկ» յուզուցանողների թափած արեան, շնորհիւ բանտերում և աքսորավայրերում մաշվող հերոսների անձնազոհութեան, որը այսօր վերջապէս պսակուել է. և եթէ դուք այսօր առաջնորդարանում ծափահարութիւններ էք վաստակում, յաղթում և պարծենում, դուք դրանով պարտական էք միայն և միմիայն նրանց...

Բայց ես դարձեալ մոռացայ...

Եւ այսպէս, նորից յայտնելով պ. Վարանդեանին մեր անկեղծ շնորհակալութիւնը իր յայտնութիւնների համար, աւելացնում ենք, որ այսուհետև եթէ դարձեալ այդ պարոնները ամբիոն բարձրանան և խօսան որպէս կարմիրներ, այս անգամ արդէն մենք ենք, որ գոչելու ենք՝

«Ցած իջէք, բաւական է!

Ա. Աթանասեան

ՀԱՅ-ԿԱԹՕԼԻԿ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Անցաւ մի տարի այն օրից, երբ մեր հայ-կաթօլիկ լիազօրները հաւաքուելով Թիֆլիս, հասարակաց հաւանութեամբ խնդիր կամ պետիցիա մատուցին Փոխարքային հայ-կաթօլիկ հոգևոր վարչութիւնը վերակազմելու, Թագաւոր Աբբայութեան իշխանութեամբ «Abbasmith-rectus», որ վարում է եպիսկոպոսական իշխանութիւն, առանց ունենալու եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն և այդ աստիճանին վերաբերեալ մի քանի արտօնութիւններ: Այդ պաշտօնին բոլոր յարմար մարդ և առժամանակեայ կառավարիչ ընտրուեց Պօղոս վարդ. Նահապետեան: Սակայն պէտք է ասենք, որ կանխապէս ազգի կողմից առաջարկուած էին երկու անգամ առանձին-առանձին Մխիթարեան միաբանութեան վարդապետներ: Թէև առաջ տէրութիւնը երկու անգամ էլ ընդունեց և առաջարկեց Հռոմի հաստատութեան, սակայն երկու առաջարկութիւններն էլ մերժուեցին, որովհետև Մխիթարեանները հայասէր են, ազգի շահերին ջերմ պաշտպան են, հետևապէս պրոպագանդայի անվստահելի անձինք: Հռոմի պրօփօկատօրական տեղեկութիւն ստացել են մի քանի շահասէր և փառամոլ հոգևորականներ, որոնք ցանկանում են Նիկոլա Թորոսովիչի դերը կատարել այժմ կովկասեան հայ-կաթօլիկ ժողովրդեան գործերի մէջ և բոլոր այնպիսի մարդ նշանակել տալ, որ ըստ ամենայնի հլու հպատակ և ստրուկ լինի լատին հոգևորականութեան, որ ուզում է անպատճառ իր ձեռքում պահել գերիշխանութիւնը և ճնշել հայ-կաթօլիկ եկեղեցիները ինքնահնար, խորթ ծէսերով և սովորութիւններով: Պրոպագանդայի մամուլից դուրս եկած սանները երդուեալ թշնամի են Մխիթարեաններին և անխիղճ զրպարտութիւններով չեն դադարում պղտորելու հեռաւոր Հռոմի իշխանաւորների միտքը և Թարսը շխատել ցոյց տալով, այսքան տարի տառապեցնում են հայ-կաթօլիկ ժողովուրդը, և զզուելի եղած են իրանց գաղտնի գործավարութեամբ:

Ուրեմն վերադառնալով վերև ասածիս, կըրկնում եմ, որ անցեալ տարի ընտրեցինք Պօղոս վարդապետին, որպէս զի վերջ դնենք այդ տեսակ եղուրական ոտնձգութիւններին և յունիսի 1-ին պետիցիան մատուցուեց Փոխարքային: Անցաւ այդ օրից մի տարի, դարձեալ խորհրդաւոր լռութիւն. հասարակութիւնը նորից հետզհետէ վրդովւում է. միթէ դարձեալ մութ ուժեր, խաւարի արբանեակներ գործում են ի վնաս ազգութեան և ազգային անկախ եկեղեցու շահերի: Անցեալ տարի հաստատուեց նոյնպէս Թիֆլիսում մշտական բիւրօ, բաղկացած չորս անձերից, որոնք են Հ. Գ. Նահապետեան, Պ. Պ. Պալէ Գուրգենեան, Ա. Սարուխանեան և Պօղոս Կարա-Մուրզա, որոնք պէտք է հետևէին գործին և անէին ինչ որ հարկաւոր էր գործի շուտափոյթ աջողութեան համար: Հասարակութիւնը մինչև այժմ յուսահատուած սպասում է և բիւրօն շարունակում է իր կասկածելի լռութիւնը: Հասարակաց գործի գլուխ կանգնողների պարտականութիւնն է լրագրութեան միջոցով հաշիւ տալ նոյն հասարակութեան, որի ներկայացուցիչն են հանդիսանում, թէ ինչ արին, ուր մնաց գործը և ինչ պէտք է անել իրականացած տեսնելու հայ-կաթօլիկ եկեղեցական և սեմինարիայի գործերը:

Մեր կասկածները, պէտք է ասենք, խիստ կան ցամաքելի սկսան փոխուել, վերջերս երկու թուղթ, քողարկեալ տեղեկութիւններ պատճառով, որ պ. Սարուխանեան և Հ. Գ. Նահապետեան տպեցին «Մշակ»-ում: Այդ երկու անձնաւորութիւններին հասկանալի էր անշուշտ արած ակնարկութիւնները, բայց հասարակութիւնը ոչինչ չը հասկացաւ: Բայց այսքանը հասկացուեց, որ բիւրօյի անդամները համերաշխ չեն գործում, նոյն իսկ թշնամաբար են տրամադրուած միմեանց դէմ: Հրաւիրում ենք մեր բիւրօյին իր տարեկան գործունէութեան հաշիւը ներկայացնել լրագրութեան միջոցով և վերջնականապէս պարզել գոնէ ճիշտ մի տարի յետոյ, թէ ինչ հետևանք ունեցաւ անցեալ տարուայ մեր տուած պետիցիան և թէ ընտրութեան գործը ինչ վիճակի մէջ է գտնվում:

Հայ-կաթ. Մ. Ազարաբեանց

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Էլեն Տէրրի

Անցեալ տարի մեռաւ անգլիական մեծագոյն դերասանը՝ Իրվինգ, որը հանդիսացել էր Շէքսպիրի հանճարի ամենատիպիկ, ամենատաղանդաւոր թարգմանը: Նա հռչակված էր իր կատարելագործված խաղով ոչ միայն իր հայրենիքում, որի իսկական պարծանքներից մէկն էր կազմում, այլ և Անգլիայից դուրս:

Նոյնքան նշանաւոր մի արտիստ, օրիորդ Էլէն Տէրրիի յիսնամեակը տօնեց Անգլիան այս վերջին օրերումս:

Օր. Էլէն Տէրրի նոյնչափ հռչակված է իր հայրենիքում, որքան տիկին Սարա Բերնար, Ֆրանսիայում, տիկին Էլէօնորա Դուզէ, Իտալիայում, տիկին Ագնէս Սօրմա, Գերմանիայում:

Նա առաջին անգամ բեմ բարձրացաւ վեց տարեկան հասակում: Եւ իր համար ստեղծեց այլ և այլ թատրոններում, հետզհետէ աւելի փայլուն դիրք, շնորհիւ հետզհետէ աւելի զարգացող տաղանդի, մինչև այն օրը, երբ նա մուտք գործեց Լիցէումի թատրոնը, ուր հասաւ իր փառքի կատարին:

Մերթ քնքուշ, մելամաղձիկ, մերթ խօլաբար զուարթ, օր. Էլէն Տէրրի ճանաչեց միմիայն յաղթանակը:

Նրա յօբելեանի հանդէսը, որ տօնվեց յունիսի 12-ին (ն. տ.) նրա ամենագրգիչ ու ամենայուզիչ յաղթանակը պիտի մնայ:

Յօբելեանի առաւօտեան, ժամի 10-ին՝ որոտագին ծափահարութիւնների մէջտեղ Drury Lane թատրոնի դռները բացվեցին և այն անձինք, որ անհամբեր ու անձանձիր սպասել էին ամբողջ գիշերը, ոմանք մինչև անգամ մօտաւորապէս երեսուն ժամ, ներս խուժեցին վերջապէս, գրաւելու համար սրահի տրամադրելի հազուագիւտ տեղերը:

Յետոյ եկան դերասանուհիները, Էլէնի ընկերուհիները, որոնք սկսեցին հանդէսի ծրագիրը վաճառել: Հանդիսականները, ծրագիր գնելիս, խնդրում էին նրանցից, որ ստորագրեն, որպէսզի յիշատակ պահեն և նրանց ձեռագիրը:

Այնուհետև, հանդիսաւոր ու արտօնեալ, թատրոն մտան նախապէս վերապահված տեղեր ունեցողները և երբ վարագոյրը բարձրացաւ, տեսարանը խիստ դիւթիչ էր:

Լիքը սրահում հա է գալիս ընդհանուր ոգևորութիւնը: Օթեակներում, փողփողուն գլուխների շուրջը հովհարները հեւում են, յայտնած հանգչելու պատրաստ թռչունների նման: Մթնոլորտը անուշահոտութեամբ տոգորված է: Աքանչյալան խնդոված բացագանչութիւնները, խորհրդաւոր շշուկները վէտ ի վէտ ծածանում են պատշգամբից պատշգամբ: Հեռագիրների մի ամբողջ պատնէշ:

Հանդէսի ծրագիրը ճոխ է: Մասնակցում են ոչ միայն անգլիական ամենայայտնի արտիստները, այլ և օտար բեմերի աստղերը, եղբայր Կոկլէնները և Էլէօնորա Դուզէն: Հանդէսը վերջանում է յօբելեարի երևումով, որը ծափերի մի ճզմարիտ փոթորկի մէջ, մի քանի կարճ խօսքերով իր յուզված երախտագիտութիւնն է յայտնում...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սարգիսաշէն (Շուշու գաւ.) 5 յունիսի

Մարտ ամսում Թիֆլիս եղած ժամանակս մի ընկերական շրջանում ցաւակցութիւն յայտնեցի, որ հայ-թուրքական ընդհարումները միակ թշուառութիւնը չեն մեր անօգնական, մոռացված ազգին. ինչպէս այդ ընդհարումների հետևանք՝ անկանոն կեանքը, անտանելի կերակուրը (Աստուած կերակուր համարէ) և խաղաղարար կօզակներից անտառներում թաքնվելը առաջ են բերել մի շարք զանազան հիւանդութիւններ:

Այդ գժբաղդութիւնը ի նկատի ունենալով, խնդրեցի, որ ընկերութիւնը միջոցներ ձեռք առնի շուտափոյթ բժշկական օգնութիւն հասցնելու համար ինձ պատասխանեցին, որ վաղուց նախատեսված և հոգացված է այդ կարիքը:

Յունիսի 5-ին եկայ Սարգիսաշէն և գիւղացիների հիասթափված, յուսահատ հարցին՝ «պարոն, Թիֆլիս մեր ազգի համար մտածողները ինչ են կարծում, խօ հային վերջը եկել չէ», ես հետաքրքրվեցի և իմացայ, որ Սարգիսաշէն գիւղը, որը բաղկացած է 74 ծխից, այս 5 ամսվայ մէջ զոհ է տուել. սովորական մահով մեռել են 4 հոգի. թուրքերը սպանել են 2 հոգի, ծաղկից մեռել են 49 երեխայ, մինչև 10 տարեկան, ընդամենը 55 հոգի, և մինչև օրս բժիշկ ոտք չէ կոխել: Ազգի ուշադրութեան եմ յանձնում 74 ծխից բաղկացած այդ գիւղը, որը 5 ամսվայ ընթացքում ունեցել է 55 մահվան դէպք:

Իլիա Շահնազարեանց

Աղջաղաբուլ, յունիսի 10-ին

Այսօր տեղիս մի խումբ հայերին աջողվեց խլել մի անբարոյական վրացուհու (Նինա անունով) ձեռից՝ մի 13 տարեկան հայ օրիորդի: Վերջինը պատմում է, որ վրացուհին մեծ խոստումներով շլացնելով նրան, Թիֆլիսից բերել է Գանձակ, որտեղից Բագու իսկ այնտեղից հասցրել է Աղջաղաբուլ, իր զոհին վաճառքի հանելով ամենայն տեղ:

Օրիորդը, Հայկանուշ Միքայէլեան Թագագուլեանց, հօրից որբ է, ծնված է Աղ-բուլաղում (Бѣлый Ключъ), մայրը Սօֆիա անունով կրկին մարդու է գնացել Սղնախ քաղաքում մի վրացու՝ Նիկօ Գօգեբաշվիլիին, իսկ կնքահայրը՝ որին խնդրում է դիմել օրիորդը՝ Դարօ Գօգեբաշվիլի, վրացի, ապրում է Թիֆլիս, Рыбатинская улица, домъ Аршакова № 26: Մօտը եղած պօլիցիական վկայականից երևում է, որ օրիորդը «Милый-Дочетъ» գիւղից է, (Թիֆլիսի նահանգ). վկայականը տուած է ներկայ մարտի 13-ից № 2423 Թիֆլիսի ոստիկանապետի դիւանատնից: Թիֆլիսից դուրս գալը անա երկու շաբաթ է: Առ այժմս օրիորդին տեղաւորած ենք մի հայի մօտ, մինչև բարեկամների յայտնիլը: Սրանով խնդրում ենք յարգելի խմբագրութեանդ աջակցութիւնը:

Մ. Մարկոսեանց

Թիֆլիս, յունիսի 11-ին

Բարեհաճեցէք տպագրել ձեր լրագրում հետևեալ հաշիւը:

Թիֆլիսում բնակվող ղարաբաղցիները մի քանի ամիս սրանից առաջ, ցանկանալով իրանց կարողութեան չափ օգնութեան հասնել Ղարաբաղում վնասված հայ գիւղացիներին, որոնք հայ-թուրքական ընդհարումների ժամանակ ենթարկվել են թուրքական յարձակումներին, զրկվել են իրանց թէ գոյքից և թէ աշխատաւոր ոյժերից, կազմեցին մի մասնաժողով և յանձնեցին, որ մասնաժողովը դիմէ թէ Թիֆլիսում և թէ այլ քաղաքներում բնակվող ղարաբաղցիներին օգնութիւն խնդրելով նրանցից Ղարաբաղի թշուառացած գիւղերի համար, հասցնելով նրանց թէ ապրուստի միջոց և թէ սերմացու և լծկան տաւար գնելու համար:

Մասնաժողովը դիմեց շատ ունևոր ղարաբաղցիներին Թիֆլիսում և ուրիշ քաղաքներում, նոյնպէս և արտասահման: Տարաբաղդաբար միայն շատ քիչերը դրանցից հասկացան իրանց հայրենակիցներին օգնելու պարտականութիւնը և օգնութեան ձեռք մեկնեցին, իսկ շատերը մինչև անգամ պատասխանի չարժանացրին մասնաժողովի արած դիմումները:

Այդ քիչերից մի քանիսը օգնութեան հասան միանուագ գումարներով, իսկ միւսները խոստացան ամսական վճարներով օգնել:

Մինչև յունիսի 1-ը մասնաժողովը ունեցել է հետևեալ մուտքը: Միանուագ գումարներ ստացված են պ. Ղուկասեանից 2000 ր., պ. Մ. Արամեանից 1000 ր., պ. Ար. Ղուկասեանից 1000 ր., տիկ. Ն. Ղուկասեանից 1000 ր., պ. Յ. Ղուկասեանից 500 ր., եղբ. Թունիբէկեաններից 600 ր., պ. Մ. Դոլուխանեանից 300 ր. (յատուկ Ծմակահող և Թմլու գիւղերի համար). տիկ. Ա. Ղուկասեանից 300 ր., պ. Մ. Միրզայեանից 150 ր.: Ամսավճարներ ստացված են ընդամենը Թիֆլիսում բնակվող ղարաբաղցիներից 511 րուբլի: Բացի այս գումարներից Թիֆլիսի Կենտրոնական նպաստամատոյց յանձնաժողովից ստացված է 2000 ր.: Ընդամենը մասնաժողովը ունեցել է մուտք 9361 րուբլի:

Այդ գումարը ծախսված է հետևեալ կերպով:

1) Շուշու Նպաստամատոյց Յանձնաժողովին ուղարկված է Խաչէնի վնասված գիւղերին սերմացու և լծկան եզներ գնելու համար—4300 ր., որոնցից 300 ր. պ. Մ. Ղուկասեանի յանձնարարութեամբ յատուկ Ծմակահող և Թմլու գիւղերի համար:

2) Ջանգեզուրի գաւառի վնասված գիւղերին 1000 ր.:

3) Խաչէնի սովեալ գիւղացիների համար 1500 պուդ ալիւր, որի արժէքն է իր տեղափոխելով մինչև Եւլախ—2076 ր. 86 կ.:

4) Եարումջա և Սէյսուլեան և շրջակայ աւերված գիւղերի համար 100 ր.:

5) Վարանդայի վնասված գիւղերի համար 1000 ր.:

6) Ճանապարհածախս Վարանդա յատուկ մարդ ուղարկելու համար 100 ր.:

Ընդամենը ծախսված է 9476 ր. 86 կ., կը նշանակէ մուտքից աւել 115 ր. 86 կ., որը փոխարինաբար ստացված է մասնաժողովի անդամներից: Խաչէնի և Վարանդայի համար նշանակված գումարները ուղարկված են Շուշու Նպաստամատոյց Յանձնաժողովին, Ջանգեզուրինը ուղարկված է Ներսէս վարդապետ Մելիք-Թանգեանին, Շուշու գաւառի միւս գիւղերի համար ուղարկված է պ. Յ. Մելիք-Բէգլարեանին:

Մասնաժողովը ստացել է մանրամասն հաշիւ ուղարկած գումարները ծախսելու վերաբերեալ առ այժմ միայն Շուշու Նպաստամատոյց Յանձնաժողովից 1500 պուդ ալիւրը բաժանելու և 1079 ր. 27 կ. դրամի վերաբերեալ և Ջանգեզուր ուղարկած 1000 րուբլու վերաբերեալ: Մնացած գումարների մասին դեռ մանրամասն հաշիւներ չեն ստացված:

Ուղարկած հաշիւներում յիշված է մանրամասն թէ որ գիւղում, ում, ինչ չափով և ինչ տեսակ օգնութիւն է հասցրված: Հաշիւները այն աստիճան մանրամասն են կազմված, որ դժուար է նրանց տպագրել լրագրի էջերում, ուստի մինչև միւս գումարների մասին տեղեկութիւն ստանալը և վերջնական հաշիւ կազմելը, ցանկացողները կարող են ծանօթանալ արդէն ստացած հաշիւների հետ մասնաժողովի գանձապահ պ. Յով. Խոնինցի մօտ (Միխայլովսկայա փող. տուն 22):

Մասնաժողովը հարկ է համարում յայտնել իր շնորհակալութիւնը այն անձանց, որոնք առանց յետաձգելու հէնց առաջին դիմումից յետոյ անմիջապէս հեռագրով փոխադրել են նուիրած գումարները: Միւս կողմից մասնաժողովը չէ կարող չը յայտնել իր զարմանքը՝ եթէ աւելին չասենք՝ դէպի այն անձինք, որոնք կամ բոլորովին անպատասխան են թողել մասնաժողովի դիմումները կամ խոստացել են ճշտութեամբ իրանց ամսավճարները ուղարկել, բայց մի ամսից յետոյ այդ խոստումները մոռացել են: Մի քանի ամսավճարողներ միայն մինչև այժմ ճշտապահ են մնացել:

Նախագահ մասնաժողովի Լ. Ղուլեան
Գանձապահ՝ Յ. Խոնինց
Անդամներ՝ Բ. Աղասարեանց, բժ. Տ. Գէորգբէգեան, Յ. Խաչատրեանց

Սպիտակ քաղաք, յունիսի 13-ին

«Մշակի» 126 համարում կարդալով Մ. Բաղդասարեանցի համակրելի միտքը, որը յայտնում է, թէ ձեռք կը բերէ մի քանի ակցիաներ Եւլախ-Շուշի երկաթուղի գիծ անցկացնելու համար, մենք մի խումբ հայեր ցանկանում ենք շուտափոյթ իրագործումը այդ գծի և ձեռք կը բերենք մի քանի տասնեակ ակցիաներ:

Ի դիմաց խմբի՝ Մ. Պօղոսեանց, Ն. Դանիէլեանց, Մ. Մելիքեանց, Ա. Ղարախանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեքշաբթի, յունիսի 13-ին, արտակարգ գնացքով Թիֆլիս ժամանեց ստատս-սեկրետար Բարոն Է. Իւ. Նոլքէ: Կայարանում նրան դիմաւորեցին խորհրդի անդամները, փոխարքայի դիւանատան կառավարիչը, Թիֆլիսի նահանգապետը և ուրիշ անձինք: Բարոն Նոլքէն իջևանեց Փոխարքայի պալատում: Բարոն Նոլքէն եկել է ռազմավիրական ճանապարհով մինչև Մցխեթ, ուր նրա համար արտակարգ գնացք էր ուղարկված:

—

Թիֆլիսի ժողովրդական ազատութեան կուսակցութիւնը հեռագրել է Պետական Դումայի նախագահ Մուրոմցևին. Թիֆլիսի ժողովրդական ազատութեան կուսակցութիւնը ջերմ կերպով ողջունելով Պետական Դումային իր հաստատակամ որոշման համար զբաղվելու ժողովրդական կեանքի համեմատաբար էական կարևորութիւն ունեցող օրինագծերի մշակումով, կառավարութեան բոլոր արգելքներին իր հաստատ ձգտումի համար իրագործել շնորհված ազատութիւնները, իր խիստ որոշ, անհաշտելի վերաբերմունքի համար դէպի Գորեմիկինի մինիստրութիւնը, որը ամենևին չէ վայելում երկրի վստահութիւնը: Առանձնապէս անհրաժեշտ համարելով պաշտպանել Դումայի որոշումը մահվան պատիժը վերացնելու և բոլոր քաղաքական աքսորականներին ու բանտարկեալներին լիակատար ամնիստիա տալու մասին, կուսակցութիւնը անյետաձգելի է համարում Դումայի ուշադրութիւնը հրաւիրել Անդրկովկասի վերին աստիճանի թշուառ վիճակի վրա, որը մատնված է գեներալ-նահանգապետների անսահման իշխանութեան: Երկրի մէջ ամենուրեք մտցրված զինուորական դրութիւնը, ոչնչացնելով ինչպէս գիւղական, նոյնպէս և քաղաքային ազգաբնակութեան մէջ ինքնապաշտպանութեան որևէ հնարաւորութիւն, ամեն տեղ ազատութիւն է ստեղծել յափշտակութիւնների, սպանութիւնների և կողոպուտների կազմակերպված սիստեմների համար, որը անպատիժ կերպով կատարում են ամենայն օր ազգաբնակութեան տականքները: Իրերի այդպիսի դրութեան հետ ոչ մի հնարաւորութիւն չը կայ կռուելու, որովհետև գեներալ-նահանգապետը արգելում է հաղորդել տեղեկութիւններ տեղական իշխանութիւնների կատարած ապօրինութիւնների փաստերի մասին, խափանելով լրագրերի հրատարակութիւնը իւրաքանչիւր պատճառի համար և նոյն իսկ առանց որևէ պատճառի: Այդպէս այս վերջին հինգ ամսվայ ընթացքում գեներալ-նահանգապետը Թիֆլիսում խափանել է 34 լրագիրներ, նոյն իսկ մի քանիսի խմբագիրները աքսորված են, վերջին օրերս փակված են երկու տպարաններ, այդ պատճառով մի քանի տպարաններ արդէն հրաժարվեցին տպագրել պրոգրեսիւ ուղղութեամբ թերթեր: Կուսակցութիւնը պարտք է համարում յիշեցնել Պետական Դումային, որ այդ բոլորը վնասակար ներգործութիւն է ունենում ամբողջ երկրի դրութեան վրա, որի մէջ չը հաշուելով քաղաքները, չը կան տեղական ինքնավարութեան մարմիններ և տեղական կեանքի բոլոր երևոյթները գտնվում են զինուորական իշխանութիւնների լիակատար և բացառիկ տրամադրութեան ներքոյ: Այդ պատճառով ամենաառաջին ու անյետաձգելի անհրաժեշտութիւնը Անդրկովկասի համար բացի Դումայի ծրագրած ռեֆորմներից զինուորական դրութիւնը վերացնելն է, երկրի մէջ լայն դէմոկրատական սկզբունքներով տեղական ինքնավարական օրգաններ մտցնելը: Եւ միայն այն ժամանակ, երբ Կովկասում Ռուսաստանին վարկաբեկ անող ադմինիստրացիան կը յանձնի նրա ճակատագիրը տեղական ներկայացուցչութեան ձեռքը, երկիրը ոգի կը ստանայ նոր կեանքի համար ռուս ժողովրդի հետ հոգեպէս ու նիւթականապէս սերտ կերպով շաղկապված:

—

Հեռագիրը հաղորդեց, որ Պետական Դումային շնորհաւորական հեռագիր են ուղարկել և Երիտասարդ-Թիւրքերը: Ահա այդ հեռագրի պատճէնը, որի տակ ստորագրել է, ի դիմաց Երիտասարդ-Թիւրքերի, օսմանեան սահմանադրութեան հեղինակներից մէկի, յայտնի Ահմէդ Միդհատի որդին, Ալի Հայդար Միդհատ. «Պարոն նախագահ Դումայի. Ես թարգման եմ հանդիսանում այն Թիւրքերի կողմից, որոնք հաւատարիմ են մնացել իմ հօր, Միդհատ փաշայի սահմանադրական սկզբունքներին, և որպէս թարգման՝ շնորհաւորում եմ այդ ազատութիւններին միանգամայն արժանի ռուսական ազնիւ ազգը, ազատութիւններ, որ նրանից շնորհվեցին իր լուսամիտ և հայրենասէր վեհապետի կողմից: Մենք ցանկանում ենք, որ Թիւրքիան, երբ նա ազատ կը լինի, բարեկամական կապերով և փոխադարձ վստահութեամբ կապված լինի մեծ և ազատ Ռուսաստանի հետ»: Ալի Հայդար Միդհատ բէյը այս հեռագրով մի հրապարակային ապտակ է տալիս Աբդ-իւլ-Համիդին, որ գլասնաքում է օսմանեան ժողովրդին և հայրենիքին:

—

Առաջին իգական գիմնազիայի հոգաբարձական խորհրդի որոշման համաձայն խնդրամատոյց են եղել ուր հարկն է, Թիֆլիսի իգական առաջին գիմնազիայի ուսուցչական պաշտօնից արձակված ուսուցիչ Իւ. Ֆ. Սէմեօնովին պահելու յիշեալ գիմնազիայի մանկավարժական կազմի մէջ:

—

Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեն.-նահանգապետը 3000 րուբլի տուգանքի է ենթարկել Ծղնեթսկի փողոցի վրա տուն ունեցող տիկ. Ցիլոսանիին, իսկ եթէ սնանկութեան պատճառով չի վճարի, 3 ամիս բանտարկել, որովհետև իբր. Ամիլախորիի վրա նրա տանից էին ռումբ ձգել: (К.):

—

Բ. Գ. Տրօպը թոյլտուութիւն է ստացել գեն. նահանգապետից հրատարակելու Թիֆլիսում ռուսերէն լեզվով մի շաբաթաթերթ «Кавказская Рѣчь» վերնագրով: (К.):

—

Բաթումի զինուորական նահանգապետը հեռագրում է յունիսի 12-ին, ցերեկվայ ժամը 11-ին, որ Բաթումում Մարինսկի պրոսպեկտում 5 անյայտ չարագործներ կողոպտեցին առով գնացող ռուս-չինական բանկի արտելշչիկին, որին փողոցից ոյժով ներս էին տարել «Черноморскій Вѣстникъ»-ի խմբագրատան բակը: Կողոպտողներին ձերբակալելու համար միջոցներ են ձեռք առնված: (К.):

—

Ինչպէս Բաթումից հաղորդում են «Շրոմա» լրագրին, յունիսի 11-ի գիշերը քաղաքից դուրս զանազան մասերի զինուորները միտինգ կազմեցին. այդ լուրը պատահմամբ իմացաւ զինուորական վարչութիւնը: Իսկոյն քաղաքից կօզակներ ուղարկվեցին: Այդ միտինգը, որի ժամանակ բազմաթիւ ճառեր արտասանվեցին, ցրվեց: Քիչ ժամանակից յետոյ կօզակները շրջապատեցին սապյորների վաշտին և թնդանօթաձիգ գնդի մի մասին: Զինուորական վարչութիւնը զանազան միջոցների դիմեց: Այժմ Թիֆլիսից սպասում են գեներալին: Առհասարակ, այս վերջին ժամանակներում Բաթումի զօրքի մէջ ինչ որ սաէ-կոմներ կան: Միտինգ է ունեցել նաև Միխայլովսում, այնտեղ եղող երկաթուղային բատալիոնը: Ինչ որ սաէ-կոմներ կան նաև Փոթիի զօրքի մէջ:

—

Մեզ խնդրում են դարձնել քաղաքային վարչութեան ուշադրութիւնը քաղաքի լուսաւորութեան կապալառուի զանցառութիւնների վրա. բանուոր—լապտերավառները քաղաքային լապտերները կամ շատ տեղ չեն վառում և կամ շատ վաղ են հանգցնում, երբ դեռ մութն է և անցնողների համար վտանգաւոր են ճանապարհները: Առանձնապէս նկատելի են այդ զանցառութիւնները քաղաքիս 9-րդ մասի շատ փողոցներում:

—

Մեզ խնդրում են յայտնել, որ Թիֆլիսի Թեմի առաջնորդը հրամայել է Կուկիայի ս. Աստուածածին եկեղեցու գործակալին երեքփոխ ընտրելու համար ընտրութիւններ նշանակել:

—

Ստացանք Բ. Շանիրի «Հիւանդ մարդը», կուլտուրական պատկերներ Թիւրքիայից, թարգման. Լ. Բաբայեանցի, հրատարակութիւն Ն. Մատինեանի, արտատպած «Մուրճ»-ից. գինն է 30 կոպէկ:

—

Գանձակ քաղաքի առաջին մասում նշանակված է խիստ հսկողութիւն թուրքերի վրա: Այդպէս օրինակ վերջիններին արգելված է յաճախել թէյատները, հիւրանոցները, և այլ զուարճացուցիչ տեղերը: Թէյատները յաճախելու համար տուգանքի են ենթարկվում: (Вес.):

—

Սուրամից յայտնում են «Շրոմա» լրագրին հետևեալը. «յունիսի 11-ին, գիշերվայ մօտ ժամը 1-ին, այստեղ եղած զօրքի մէջ հրացանաձգութիւն սկսվեց: Ընդամենը 17 անգամ արձակեցին: Առայժմս մանրամասն յայտնի չէ ինչն էր հրացանաձգութեան պատճառը:

—

Յունիսի 14-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, 3 անյայտ տեղացիներ մտան Միքայէլեան և Ալէքսէեվսկի փողոցների անկիւնում գտնվող ժամագործ Սարգսեանի խանութը և 2 անգամ օդի մէջ ատրճանակ պարպելով, մահվան սպառնալիքով, փող պահանջեցին, իսկ 4-րդը դուրսը կանգնեց, խանութի դռան մօտ: Ատրճանակի ձայնից վազեցին խանութի կողքի տանը բնակվող գորոդովոյները և չարագործներից մէկին ձերբակալեցին, որը իրան անուանեց Քութայիսի նահ. Շօրապանի գաւ. բնակիչ Ֆիլիմոն Մազարաձէ, իսկ միւս չարագործները փախան. բայց ճանապարհին գորոդովոյին աջողվեց ձերբակալել նրանցից մէկին, որը ինչպէս պարզվեց Րաճայի գաւառի բնակիչ Նիկոլոզ Սիխրուլաձէն էր, իսկ միւս 2 չարագործները կարողացան թաքնվել, ոչինչ չը վերցնելով խանութից: Թաքնված չարագործներին գտնելու համար միջոցներ են ձեռք առնված:

—

Յունիսի 14-ին, առաւօտեան ժամը 8-ին, Էջմիածինսկի փողոցով անցնող գորոդովոյի վրա յարձակվեցին 2 չարագործներ, զէնք խլելու նպատակով և դաշոյնով 7 տեղից վիրաւորեցին: Չարագործները խլելով նրանից ատրճանակը անյայտացան: Վիրաւորված գորոդովոյը ուղարկված է հիւանդանոց. նրա կեանքը վտանգի մէջ է:

—

Դումայի ութսուն գիւղացի ոչ-կուսակցական անդամները խնդրել են Կուզմին Կարավայևից, որ իրանց պետը լինի: Ասում են թէ ուրիշ խմբակների հետ բանակցութիւններ են վարվում, այնպէս որ եթէ Կարավայևի խումբը կազմվի, կը հաշւէ իր մէջ հարիւր յիսուն անդամ, և կը հակակշռէ սահմանադիր ռամկավարների կուսակցութիւնը: Գիւղացիները կազմում են մի քաղաքական կուսակցութիւն, որը սաղմնային դրութեան մէջ է և որը երբէք չէ կարող մրցել, ազդեցութեան տեսակէտից, սահմանադիր ռամկավարների հետ: Նրանք շատ հարցերում կը քուէարկեն այս վերջինների հետ:

—

Մուրոմցևի մօտ բարեկամները յայտարարում են, թէ բարձր շրջանակները հաստատ հաւատացել են տուել, որ՝ առանց Պետական Դումայի նախագահի հաւանութեան, Դուման ոչ կը լուծվի և ոչ էլ կարձակվի:

—

Երմոլովը՝ երկրագործութեան նախկին մինիստրը, որ Պետական Խորհրդի կենտրոնի խմբակի պարագլուխն է համարվում, յայտնել է, որ Դումայի մշակած ագրարական օրինագիծը հաւանութիւն չէ կարող ստանալ Պետական Խորհրդից:

—

Կոմս Վիտտէի հետ յարաբերութիւն պահպանողների մի շրջանում երէկ ասում էին, որ պալատական խաւերում կոմս Վիտտէն պաշտօնավարութեան վերադարձնելու հարցը դարձեալ հերթական է դարձել: Խօսում են, որ իբրև թէ նրան կը վերապահվի գտնել այն արտաքին ձևը, որ նա ընդունում է իր համար աւելի համապատասխան ներկայ մոմենտում փաստօրէն երկրի կառավարութիւնը ղեկավարելու համար:

—

Րիգայի լատիշական «Latwia» լրագիրը հաղորդում է. Յունիսի 3-ին կէմմերնում դրագուններ կալանաւորել ու տարել էին Տուկկում՝ Մէյ, Դիժման և Ֆալլէ, վաճառական Աուսի վրա յարձակման մէջ կասկածի ենթարկվելու համար: Յունիսի 6-ին յիշեալ երեք անձինք, յայտնի չէ թէ ում կարգադրութեամբ գնդակահար են արված Դուբբենդեան անտառներում:

—

Ինչպէս հաղորդում է «Бирж. Вѣд.»-ին, ստատս-սեկրետար Պոբեդոնոսցևը զբաղված է մի մեծ ու բարդ աշխատութեամբ: Հետևելով ուշի-ուշով Ռուսաստանում կատարվող վերջին անցքերին և ստանալով Դուրնովոյից այդ կատարված բոլոր անցքերի մասին ընդարձակ նիւթ, նա այժմ զբաղված է այդ նիւթերի մշակումով: Լրագրի լսելով, նա դրա առիթով մի զեկուցում է գրել: Պոբեդոնոսցևը այս վերջին օրերումս երկու անգամ Պետերհոֆ է գնացել:

—

«Голосъ» լրագիրը հաղորդում է, որ իր սև հարիւրակային գործունէութեամբ և հայերի ջարդերին հետ սերտ առնչութեամբ հռչակված, Մոսկվայի միապետականների համագումարում իր երեսի ճառով տխուր անուն վաստակած քահանայ Վոստորգովը այժմս գտնվում է Պետերբուրգում: Այդ հոգևոր հովիւը եռանդուն ագիտացիա է անում զօրքերի մէջ բարձր իշխանութեան գիտութեամբ ու հաւանութեամբ: Նրա ճառերի նիւթը, մանաւանդ կօզակների մէջ արտասանելիս, մի ամբողջ քննադատութիւն է Պետական Դումայի դէմ:

—

Նիւ-Եօրկից ֆրանսիական մի լրագրի հեռագրում են արժանահաւատ աղբիւրից, որ ռուս յեղափոխականների Միացեալ-Նահանգների պատուիրակը, որ եկել էր այստեղ, իր խօսքերով՝ «մի քանի գործերի կարգադրութեան» համար, շուտով կը մեկնէ Եւրոպա: Այդ պատուիրակի ասելով՝ ամերիկական ազգը, զանազան ձևերով շատ օգնել է յեղափոխական դատին, որի աջողութիւնը համարեա անկասկած է: Իբր թէ յեղափոխականները՝ բացի այն, որ փողի ոչ մի կարիք չեն զգում, ունեն այժմ մեծ քանակութեամբ զէնք, որ գաղտնապէս մուտք է գործել Ռուսաստան: Դարձեալ յիշեալ պատուիրակի համաձայն՝ ռուս յեղափոխական կուսակցութեան վարիչ խումբը միջոցներ ձեռք է առնելու, որ ներկայ ռէժիմի դէմ ապստամբութիւնը պայթէ, որպէս թէ առաջիկայ յուլիսի 14-ին Ռուսաստանի զանազան մասերում միանգամայն: Յեղափոխականները այդ սիմվոլիկ, խորհրդանշական թուականն են ընտրել, թուական, որ համապատասխանում է Բաստիլի գրաւման և ֆրանսիական ազատութեան, որպէս զի ամբողջ աշխարհին ճշգրիտ գաղափար տան այն նպատակի մասին, որին ձգտում են:

—

Ինչպէս հաղորդում է «Наша Жизнь» լրագիրը, յունիսի 7-ին լուր է տարածվել, որ զինուորական մինիստրը Թագաւորի անունով մի գրութիւն է ստացել, որի մէջ, յիշելով զօրքի մէջ տեղի ունեցող խլրտումների մասին, երկիւղ է յայտնում, որ հազիւ թէ աջողվի անկարգութիւնները ճնշել, այդ ի նկատի առնելով Դումայի արձակելը աւելորդ է:

—

Գիւղացիների վօլօստնոյ ժողովները Վօլօկօլամսի գաւառում ընտրել են 22 թեկնածուներ զեմստվային ձայնաւորների համար, թէև նրանք կանոնադրութեան համաձայն պէտք է ընտրեն միայն 8 հոգի: Միևնոյն ժամանակ գիւղացիները որոշում կայացրին բոլորովին հրաժարվել զեմստվային ներկայացուցչութիւնից, եթէ որ այդ 22 հոգի ընտրված ձայնաւորները չեն հաստատվիլ իրանց նոր պաշտօններում ադմինիստրացիայի կողմից:

—

«Пет. газ.» լրագիրը հաղորդում է, որ Սադովայա փողոցի վրա, Զերվօնու տանը № 2—102 մի ինչ որ մարդ Դուբրովին ազգանունով, բնակարան վարձեց իբրև թէ գրադարանի համար: Յետոյ պարզվեց, որ այդ բնակարանը վարձել է «ռուս մարդկանց միութիւնը»: Այդ բանը իմանալով տան մէջ բնակվողները սկսեցին բնակարաններից դուրս գալ: Այժմ այդ տանտէրը երդուեալ հաւատարմատարի միջոցով պահանջ է յայտնել Դուբրովինին և արտաքսում է նրան իր տանից:

—

«XX Вѣкъ»-ը յիշեցնում է գեներալ Րենենկամպֆի մատուցած ծառայութիւնները հայրենիքի առաջ անդրբայքալեան երկաթուղին խաղաղացնելու համար. Վերխնէուդինսկում կախաղան են հանված 5 հոգի, Շիլկում գնդակահար են արված՝ 8 հոգի, Չիտում սպանված է՝ 4, տաժանակիր աշխատանքների է ուղարկված ու բանտարկված 50 հոգուց աւելի: Դրանցից շատերը բարձր պաշտօն ունեցողներ են երկաթուղու վրա. կառավարիչներ, հեռագրական պաշտօնեաներ, բժիշկներ և այլն:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԻ ՆՈՐ ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդաւոր, երկար և կեղծ լռութիւնից յետոյ համիսլամիզմի պարսկական գլխաւոր օրգան՝ «Հաբլ-Իւլ-Մատինը» իր ամենավերջին համարում վերջապէս խօսում է մի այնպիսի նուրբ և փափուկ խնդրի մասին, որի վերաբերմամբ նա դեռ երկար ժամանակ և գուցէ ընդմիշտ կը ցանկանար խորին լռութիւն պահպանել:

Զէ որ այդ խնդիրը՝ պարսկա-թիւրքական սահմանային կոնֆլիկտը պատռում է նրա բռնած կեղծ և վնասակար ուղղութիւնը Պարսկաստանի վերաբերմամբ և հրեան է հանում նրա գաղտնի և սրտանց համակրութիւնը յօգուտ համիսլամիզմի և այդ գաղափարի մարմնացում—Թիւրքիայի:

Պարսկական հասարակական կարծիքը վերջերս սկսեց վրդովվել պանիսլամիստ թերթի կեղծ ուղղութեան դէմ Լայիջանի խնդրի առիթով, որովհետև այդ կարծիքը չէր կարողանում հասկանալ, թէ ինչպէ՞ս մի այնպիսի ազգու թերթ, որ տարիներ շարունակ պարսիկ ժողովրդի և կառավարութեան աչքերին թող փչելու համար իրան ցոյց էր տալիս իբրև Պարսկաստանի բազմակողմանի շահերի նախանձախնդիր առաջին թերթը, լռութիւն էր պահպանում մի այնպիսի աչքի զարնող քաղաքական ոտնձգութեան մասին, որ ոտնակոխ է անում Պարսկաստանի դարևոր իրաւունքները Լայիջանի և նրա շրջակայ գաւառների վերաբերմամբ:

Կալկաթայի թերթը շատ լաւ էր իմանում, որ այդ դատապարտելի լռութիւնը Պարսկաստանում կարող էր իր կեղծ դիմակը պատռել և պարսկական ամբողջ աշխարհում իրան խայտառակել:

Սակայն այժմ «Հաբլ-Իւլ-Մատինը» ակամայից շօշափում է մահմեդական երկու երկրների սահմանային կոնֆլիկտի հարցը և որպէս զի չը մատնի իր կեղծ դիմակը, հեռուից է մօտենում այդ խնդրին և այն էլ ծուռ ու մուռ ճանապարհներով:

Իր նպատակին հասնելու համար նա սարքված «հին դարմանը քամուն է տալիս» և փոխանակ ուղղակի հարցի լուսաբանութեան և անաչառ քննութեան դիմելու, Սէիստանի արդէն հնացած խնդիրն է մէջ բերում, որի համար այդ թերթը իր ժամանակին այնքան աղմուկ հանեց, անկեղծ և սրտանց պաշտպանելով Պարսկաստանի քաղաքական շահերը Անգլիայի սնարգարութեան և աշխարհակալական ագահութեան դէմ:

Պարսկական թերթը մատնացոյց է անում այն հանգամանքի վրա, որ Անգլիան ներկայումս էլ այդ նահանգն է ուղարկում բժիշկներ և զօրք, պատրուակ բռնելով Սէիստանում այժմ անթիւ զոհեր տանող ժանտախտը:

Այդ առիթից օգտուելով քաղելով, նա սաստիկ պախարակում և նզովք է կարդում պարսիկ այն բազմաթիւ բժիշկների վրա, որոնք արևմտեան Եւրոպայի զանազան երկրներում հազարներ են ծախսել և այժմ բժշկական մասնագիտական ասպարէզի վրա չեն երևում: Ինչու չեն պարսիկ բժիշկները Սէիստան գնացել, որպէս զի խորամանկ և վտանգաւոր Անգլիան Սէիստանում ներկայումս տիրող ժանտախտի համաճարակը իր քաղաքական վտանգաւոր միտումների համար պատրուակ չը բռնէր:

Բացի դրանից «Հաբլ-Իւլ-Մատինը» սաստիկ յարձակվում է և պախարակում է միաժամանակ Ռուսաստանին՝ նմանապէս Անգլիային, որոնք երկար ժամանակից ի վեր եռանդով աշխատում են ագահօրէն կլանել մահմեդական երկու նշանաւոր երկրները՝ Պարսկաստանը և Թիւրքիան:

Հէնց այդ վերին աստիճանի բացասական երեւոյթի համար էլ, երբ թէ «Հաբլ-Ուլ-Մատինը» 13 տարուց ի վեր պրոպագանդա է անում և հրաւիրում Պարսկաստանին միանալ Թիւրքիայի հետ։ Սակայն ներկայումս երբ թէ իր ցանկութեան հակառակ մահմեդական երկու երկրների կառավարութիւնների մէջ քաղաքական ինչ որ թիւրիմացութիւններ է ծագել Լայիջանի առիթով և այն էլ պարսիկների շնորհիւ, որոնք սկզբում լաւ չեն որոշել երկու երկրների քաղաքական սահմանը։

Սակայն զուր է աշխատում այդքան էլ միամիտ ձեւանալ պանիսլամիզմի խունկ ծխող թերթը, որովհետեւ ինչպէս վերեւում յիշեցինք, ներկայումս ազգային ինքնագիտակցութիւն ունեցող և քիչ շատ բանիմաց պարսիկները այլեւս այնպէս միամիտ չեն, որպէս դի համիսլամիստ թերթի բացարձակ կեղծութիւնը «հալած իւղի» տեղ ընդունեն։

Ինչո՞ւ համար Կալկաթայի թերթը անսպասելի էր համարում Թիւրքիայի կողմից այդօրինակ քաղաքական մի ոտնձգութիւն և այդ երեւոյթը երբէի բնական ընթացքի յաջորդական հետեւողութիւնը համարում։ Չէ՞ որ Վիլհելմ կայսրի ամպհովանու տակ համիսլամիզմը հովանաւորող Թիւրքիան այսուհետեւ Պարսկաստանի վերաբերմամբ մի շարք այդպիսի քաղաքական անակնկալներ և բարբարոսութիւններ պէտք է առաջ բերէ, եթէ, ի հարկէ, քաղաքական ընդհանուր պայմանները նրա համար նպաստաւոր լինեն։ Եւ վերջապէս չէ՞ որ Թիւրքիան շարունակ պէտք է աշխատէ համիսլամիզմի գաղափարը Պարսկաստանի վերաբերմամբ իրագործել։ Այդ բանում ամենից առաջ շատ լաւ համոզված է հէնց ինքը «Հաբլ-Ուլ-Մատինը», որ վաղուց իր օգտակար ծառայութիւնն է առաջացել «Հիւանդ մարդուն»։ Հէնց դրա համար էլ համիսլամիզմի գլխաւոր օրգանը յոյս ունի, որ Պարսկաստանի և Թիւրքիայի մէջ ծագած այդ անախորժ դէպքը շուտով կը վերջանայ։

Բայց մեր կարծիքով այդ խնդիրը գուցէ այնքան էլ շուտով չը լուծվի, որովհետեւ Թիւրքիան Լայիջանի վերաբերմամբ գոնէ մինչեւ այժմ տրամադրութիւն ցոյց չէ տուել Պարսկաստանի պատմական իրաւունքները ճանաչելու։ Եւ շտապելու էլ կարիք չը կայ, որովհետեւ Թիւրքիան շատ լաւ գիտէ, թէ ում հետ գործ ունի։ Նրա դէմ հօ չէ՞ կանգնած Անգլիան, որ սրանից մի քանի շաբաթ առաջ նրան պարզ հասկացրեց, որ ինքը Թաբայի խնդիրը կատակ չէ համարում և անտեղից Թիւրքիական զօրքերին խոյսն ևեթ կը ստիպի հեռանալու, եթէ «հիւանդ-մարդը» չը յարգի իր իրաւունքները, իսկ այս դէպքում Թիւրքիան գործ ունի Պարսկաստանի հետ, որ նրան քաղաքական և ոչ մի պատկառանք չէ ներշնչում։

Ցաւելին դէպս իրականութիւն է այն փաստը, որ Թիւրքիայի ոտնձգութիւնը մասամբ զգացել է պարսկական հասարակական միտքը։

Սակայն Պարսկաստանի ամբողջ պարսիկ ազգաբնակութեան միայն փոքրամասնութիւնն է գիտակցում, թէ որպիսի մեծ վտանգ է սպառնում Աբդուլ—Համիդ Բ.-ի վարդապետութեանը Իրանի քաղաքական և կրօնական ինքնուրոյնութեան։

Պարսիկների ճնշող մեծամասնութիւնը մինչև այսօր դեռ ևս չը գիտէ, որ եթէ Պարսկաստանը ընդունի այդ վարդապետութիւնը, նրա իսկական հեղինակաւոր կրօնապետը պէտք է ճանաչվի Թիւրքիայի սուլթանը։ Սրանից շատ պարզ հետեւում է, որ Նաջաֆի պարսկական աւագ մուշտեիդը պէտք է բոլորովին կորցնի իր կրօնական և բարոյական ազդեցութիւնը շիա պարսիկների վրա։

Շիաները օրէնքով մարգարէի փոխանորդ ճանաչում են միմիայն Ալիին, այն ինչ Աբուբէքրին, Օսմանին և Օմարին նրանք ոչ միայն խալիֆայ չեն ճանաչում, այլ և նոյն իսկ նրանց նզովում են։ Սուննիները, ընդհակառակն ընդունում են, որ մարգարէին իբրև խալիֆաներ յաջորդել են Աբուբէքրը, Օսմանը և Օմարը, իսկ Ալին նրա չորրորդ յաջորդն է եղել։

Բացի դրանից ըստ համիսլամիզմի, Թիւրքիայի խալիֆան կարող է փոխել պարսից թագաւորին և նրա փոխարէն իր ցանկութեամբ մի ուրիշին նշանակել։

Եւ յիրաւի ինչպիսի թափով կը զինվէր մոլեռանդ պարսիկը, եթէ նա նախատեսնէր համիսլամիզմից սպառնացող վտանգը ապագայ Պարսկաստանի համար։

Եւ ինչպէս վերեւում ասացինք, միայն վերջերս Պարսկաստանում նկատելի է մի այդպիսի հոսանք ընդդէմ համիսլամականութեան, որին զգալի չափով նպաստել է Թիւրք-պարսկական սահմանային կոնֆլիկտը։

Լ. Բաբայեան

Թիֆլիս

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Զէնքերի կատարելագործութիւն.—Ֆրանկօ-գերմանական մի նոր պատերազմի դէպքում ո՞ւմ կողմը կը լինի յաղթութիւնը—ահա մի հարց, որը այնքան մտատանջել է և այնքան զբաղեցրել ամբողջ աշխարհին։ Այդ յաղթանակը պայմանաւորված է անկասկած մի կամ միւս կողմի զէնքերի կատարելութեամբ։ Այդ հետաքրքրաշարժ հարցի մի երեսն է լուսաբանում գեներալ Բան «Deutsche Tages Zeitung»-ի մէջ զետեղած մի յօդուածով։ Գեներալ Բան բաղդատութեան է դնում ֆրանսիական և գերմանական արտիլերիան և այն եզրակացութեան է յանգում թէ առաջին ազգի արտիլերիան իր որակով բարձր է գերմանական արտիլերիայից, իսկ թւով ստոր։ Ահա այդ յօդուածի վերջաբանը։

«Ֆրանսիական բանակը ունի 1,984 թնդանօթ, մինչդեռ գերմանականը՝ 3,102։ Այդ թւի մէջ չեն հաշւված ոչ գերմանական Հօչկիսները (թնդանօթի մի տեսակ) և ոչ էլ ֆրանսիական բազմահարուած թնդանօթները (canon feuà rapide)։ Գերմանիան ունի ուրեմն 1,1118 թնդանօթի գերազանցութիւն։ Բայց ֆրանսիական արտիլերիան գերմանականից գերազանց է իր որակով. գերմանականը արձակում է 188 հարուած, մինչդեռ ֆրանսիականը՝ 312 և այս թիւը դեռ ևս շատ փոքր է համարվում Ֆրանսիայում, նկատի ունենալով ռուս-ճապօնական պատերազմի դասերը, որոնք ապացուցեցին թնդանօթների այդ ուղղութեամբ կատարելագործութեան անհրաժեշտութիւնը։

Այսպէս ֆրանսիական զօրաբանակի մի արտիլերիայի արձակած հարուածների թիւը 28,704 է, մինչդեռ մի գերմանական զօրաբանակի արտիլերիայի հարուածների թիւը հասնում է, 27,158-ի, այսինքն 1,546 հարուած պակաս։

Թէպէտև մենք թւով աւելի շատ թնդանօթ ունենք, բայց իսկապէս մեր արտիլերիան աւելի ստոր աստիճանի վրա է կանգնած քան ֆրանսիականը։ Եւ փաստն աւելի աննպաստ հանգամանք է ստանում մեզ համար, եթէ նկատենք, որ ֆրանսիական բազմահարուածեան թնդանօթներրնոյն համեմատութեամբ գերազանց են Հօչկիսներից։

Գերմանիան պէտք է ուրեմն բարւոքէ իր թնդանօթների որակը, քանի որ թւային գերազանցութիւնը չէ ապահովում իսկական գերազանցութիւնը։»

Իսկ թէ միւս տեսակի զէնքերի մէջ ո՞ր կողմն է աւելի գերազանց, երևի այդ էլ կը պարզեն ձեռնհասները։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 յունիսի։ Նիստը սկսվեց 11 ժամ 35 րոպէին։ Նախագահում էր իշխան Դոլգորուկով։ Կարդացվում են ընտրութիւն կատարելու վերաբերեալ բաժինների զեկուցումները։ Առաջին բաժանմունքի զեկուցանող Նաբօկօվ զեկուցանում է Տուրգայեան շրջանի և Տօբոլսկի նահանգի ռուս և այլացեղ ազգաբնակութեան կողմից ընտրութիւններ կատարելու և հաստատելու գործը։ Դումայի ընտրված անդամները հաստատվում են և Դուման պատրաստվում է լսել 33-ի յանձնաժողովի զեկուցումը։ Արված հարցապնդումների զեկուցանող է հանդէս գալիս Իվանիցկին։ Պետերբուրգում լրագիրներ յարքունիս գրաւելու առիթով հարցապնդումը երկարատեւ վիճաբանութիւններ առաջացրեց։ Նէդօնսկով և Բօտարեօվ ընդարձակ ճառեր են արտասանում, մատնացոյց անելով ադմինիստրացիայի կամայականութեան վրա, որը ձգտում է ջնջել մամուլի ազատութիւնը։ Լրագիրները յարքունիս գրաւելու առիթով վիճաբանութիւնները ձգձգվեցին։ Գամարտէլի (Կովկաս) մի խիստ ճառի մէջ, ի միջի այլոց, ողջունում է յուզմունքը զօրքի մէջ։ Պրոֆեսոր Կօվալէվսկի յայտնում է որպէս նախաւոր լրագրի խմբագիր, որ երկիրը հարկաւոր է համարում իր ձայնը միացնել մամուլի ազատութիւնը ճնշելու առիթով եղած բողոքին։ Ֆէդօրօվսկի յայտնում է, որ վիճաբանութիւնները նսեմացնում են հարցի լրջութիւնը, մասնաւորապէս հռետորը բողոքում է Գամարտէլի ճառի դէմ,—զօրքը պէտք է հեռու լինի քաղաքականութիւնից։

Նաբօկօվ համարում է լրագիրների յարքունիս գրաւումը ոչ միայն կրճատում, այլ նախնական ցենզուրայի ստեղծումը ամենօրեայ լրագիրների համար։ Մինչև մամուլի վերաբերեալ ժամանակաւոր կանոնները, զինված յարձակումներ չը կային տպարանների վրա։ Ապա մատնացոյց է անում այն անձանց վրա, որոնք լաւագոյն ոյժերը կարող էին լինել Դումայի, բայց զոհ գնացին մամուլի անխնական դրութեան և չը կարողացան Դումայի անդամներ դառնալ։ Եւ այժմ ևս, երբ պրօկուրատուրան և դատարանները անհետեւանք են թողնում բանուորների խորհրդի և դաշնակցութիւնների դաշնակցութեան կոչերը տպագրելու համար մեղադրական գործերը, կան խմբագիրներ, որոնք հեծում են բանտերում այդ նոյն գործերի համար։ Հռետորը անյետաձգելի է համարում հարցապնդումը։ Բարաթօվ Կովկասի պատգամաւորների անունից, Պարչէվսկի—Լեհաստանի թագաւորութիւնից և Տրասուն—լատիշների անունից տեղական մամուլի դէմ հալածանքի օրինակներ բերեցին և միացնում են իրանց ձայնը ընդհանուր բողոքին, իսկ Պօչօվ հակառակ չէ մամուլի ազատութեան, բայց պահանջում է գրածի ճշտութիւնը և ասում է, որ մի լրագիր Տաւրիկեան նահանգում գրգռում է իր դէմ ընտրողներին, սխալ լուրեր տարածելով, թէ նշանաւոր գումարներ են ուղարկում իր ընտրողներին։ Սէֆէր, առարկելով Պօչօվին, բացատրում է այդ լուրերը հայրենիք ուղարկվող նամակներով, որոնց մէջ Պօչօվը հրէական է անուանում Դուման։ Նախագահը կանգնեցնում է հռետորին, ասելով, որ այդպիսի վիճաբանութիւններ ցանկալի հետեւանքներ չեն ունենալու վերջը։ Գամարտէլի, առարկելով Ֆէդօրովսկուն, բացատրում է, որ ինքն ուզում էր միայն ասել թէ հեռու լինելով քաղաքականութիւնից, զօրքերը, չօգնելով ազատարար շարժման, չը պէտք է օգնեն նրա թշնամիներին։ Սէֆէր կրկին խօսք է խնդրում իր անձնական գործի համար, որից հրաժարվում է նախագահի բացատրութիւնից յետոյ։ Հարցապնդումը ընդունվում է միաձայն։ Գամարտէլի առաջարկութիւնը այն հարցապնդումի առիթով, որ վերաբերում է ներքին գործերի մինիստրի շրջաբերականին լրագիրների համարները կալանաւորելու մասին, յանձնվում է կոմիսիային։—Գիւղացիական դաշնակցութեան վերաբերեալ հարցապնդումը յետաձգվում է հինգշաբթի օրվայ։ Ընդունվում են հարցապնդումները Ֆինլանդիի և Խիժնէր Կիցի անկանոն կալանաւորման մասին։ Կոմիսիային է յանձնված հարցապնդում կօզակների անկարգութիւնների մասին։—Ընդմիջում է յայտարարված։—2 ժամ 30 րոպէին վերսկսվում է նիստը։ Իշխան Դօլգորուկովի նախագահութիւնը շարունակվում է։ Ահագին սենսացիա առաջացրեց յայտարարութիւնը այն հարցապնդումի մասին, որը վերաբերվում էին հրեաներին Զերաֆշանի նահանգում, ուր տեղի էին ունենում ժանդարմների վարչութեան հրամանատար գեներալ Բուդովի կարգադրութեամբ։ Պատգամաւոր Մուխանով փաստերի ճշտութեան ապացոյցներ ներկայացրեց։ Առարկեց եկան հռետորներ Բարօն Ռօօպ, Կուզմին Կարավայեվ, Մասսոնիաս։ Հարցապնդումը շտապողական է համարվում։ Նոյնպէս շտապողական համարվեց այն հարցապնդումը, որ վերաբերում է մի շարք անձանց, որոնք ապօրէն կերպով բանտերում են նստած պլիսատաների կարգադրութեամբ։ Ռօդիչէվ, Վինավէր մատնացոյց են անում, որ այդ դէպքում մինիստրութիւնը արգելում էր հաշտարար դատաւորներին, և չէր թողնում, որ նրանք գործ գնեն իրանց իրաւունքները, այն է ստուգել թէ արդեօք օրինական են կալանաւորութիւնները։ Ապա Դուման քննում է յանձնաժողովի զեկուցումը կօզակների վերաբերմամբ եղած հարցապնդումի առիթով։ Զեկուցանողը բացատրում է, որ ապօրէնի են վարվում, երբ կօզակներին զէնքի են կանչում ոստիկանական պարտաւորութիւններ կատարելու համար։ Պատգամաւոր Արականցեվ մի ընդարձակ ճառի մէջ մատնացոյց է անում, որ կառավարութիւնը սիստեմատիկաբար սպանում էր կօզակների մէջ մարդկանց, զարգացնում էր նրանց մէջ արհամարհանք դէպի ինտելիգենցիան և մայորները, բայց այժմ կօզակները արթնացել են, նրանք էլ ազատութիւն են ուզում։ Չէ կարելի նրանց վրա ցեխ շպրտել, պէտք է յիշել, որ նրանք նոյնպէս թշուառ են, որպէս և Մինի և Սիվերսի զինւորները, որոնք հրացանազարկ էին անում իրանց սեփական ժողովրդին։ Սեվաստիանով յայտնում է, որ կօզակները չեն հեռանայ առանց Թագաւորի հրամանի։ Հռետորը խօսում է ընդհանուր ծիծաղ առաջացնելով իշխանութեանը հնազանդվելու անհրաժեշտութեան մասին։ Նախագահը կանգնեցնում է նրան, մատնացոյց անելով ժողովի վերաբերմունքի վրա դէպի նրա ճառը։

Քահանայ Աֆանասէվը ցոյց է տալիս, որ այդ օրինակ ճառերը—հայրենասիրութեան սխալ հասկացողութեան պտուղ են միայն, և խնդրում է Դումային՝ պաշտպանել այդ հարցապնդումը, քանի որ կազակները կամենում են խաղաղ և հանգիստ ապրել և առաջանալ ռուս ժողովրդի հետ ձեռք ձեռքի տըված (բուռն օվացիաներ)։

Բօրօդինը (Ուրալի ներկայացուցիչ) մատնացոյց է անում այն հանգամանքի վրա, Դոնի շրջանից պատգամաւորներ ընտրվեցին միմիայն շնորհիւ ադմինիստրացիայի միջամտութեան։ Հռետորը տրամադրված է կարծելու, որ նրանք նախ քան ճառեր արտասանելը խորհրդակցել են զինւորական բարձր իշխանութեան հետ։ Ցաւելին դէպս կազակները հրաժարվում են իրանց դիրքից։

Սեդելնիկովը կարդում է մի շարք նամակներ, որոնցից երեւում է, որ կազակները ցանկանում են տուն վերադառնալ։

Գրոսովլսկին ասում է, որ Մալարոսում միաժամանակ երգվում էին կազակների պատւին զանազան երգեր, բայց այժմ այդ երգերը մոռացվել են. կազակները կատարում են անթիւ, զարհուրելի անկարգութիւններ և ժողովուրդը աղաչում—պաղատում է կազակներին հեռացնել։

Բասիլեվը շարունակում է կարդալ իր ընտրողների նակազի մի տեղը. «Եթէ ձեզ հարկ կը լինի խօսել Պետերբուրգում յեղափոխականների հետ, ասացէք նրանց որ նրանք թողնեն իրանց վտանգաւոր խաղը, ապա թէ ոչ համբերութիւնը կըսպառվի և կը շարժվի ուղղափառ Դոնը. «աղաղակ, ծիծաղ ընհը՞—ահա թէ ինչ» («ամօթ» ու նախատինք)։

Բարդիժ՝ Կուբանի կազակների անունից և Օրէնբուրգի կազակների պատգամաւորները անվերջ ծափահարութիւններով հաստատում են՝ որ կազակները չեն կամենում կռւել ռուս քաղաքացիների հետ, և թէ նրանց և թէ իրանց քայքայել։

Արականցեվը յիշեցնելով ընտրողների նակազի մասին, ասում է, որ կազակների ատամանները—Վասիլեվը և Սեվաստիանովը Դումայի պատիւը խառարեցրին դժգոյն ու մռայլ խօսքերով։

Վասիլեվը կրկին պնդում է, թէ կազակները չեն կամենում արձակվել։

Ռօդիչեվը ընդդիմախօսում է այն հայացքի դէմ, թէ, գործադիր իշխանութեան ապօրէն գործողութիւնների միակ մեղաւորը հանդիսանում է Թագաւոր Կայսրը։ Կայսրը չարութիւն նիւթել չէ կարող Ռուսաստանի լայնածաւալ կայսրութիւնը կառավարվում է օրէնքի ճիշտ հիմունքով և կայսրը մեղաւոր չէ, որ նրա անունով — հակառակ օրէնքների,—յանցանքներ են լինում։ Մի՞թէ բարձրագոյն հրամանով է թափվել այն արիւնը, որ վարաբէկ է արել կազակային դրօշակները. Երբէք։ Մի՞թէ բարձրագոյն հրամանով յունվարի 9-ին Պետերբուրգի փողոցները արիւնով ողողվեցին.... Երբէք.—Այդպիսի հայեացքը կրամօլային է։ Ձեր պարտքն է բանալ կոյրերի աչքերը և ասել նրանց առաջնորդողներին, որ նրանք դաւաճանեցին իրանց երդման։ Մենք ժողովրդի և Ցարի առաջ պարտաւորվեցինք յանդիմանել ամեն տեսակ անօրէնութիւն և այդ հարցապնդումը յանձնել մեզ համար ոչ իբրեւ օրէնք, այլ պարտականութիւն։ Ցանդգնութիւն է ենթադրել, թէ Ցարը անկարող է ընդունել ռուս ժողովրդի պահանջները։ Ցանդգնութի՜ւն, թուք ու մուր այդ խօսքը արտասանողներին... (Բուռն ծափահարութիւններ, օվացիաներ)։

Գալեցկին խորհուրդ է տալիս Վասիլեվ և Սեվաստիանով պատգամաւորներին վերադառնալ ընտրողների մօտ և ասել նրանց, որ ընդհանուր ազատութեան ծարաւի են ոչ միայն յեղափոխականները, այլ և նախկին ռեժիմի տակ ստրկացած ընդհանուր Ռուսաստանը, որի դէմ նրանք չեն կարող գնալ։

Սկվորցովը ընտրող քաղաքների անունից յայտնում է, որ կօզակները, որպէս մի դաս (сословіе) գոյութիւն ունեն իբրև պետական պահանջները գործադրող, մինչև որ կօզակները պետական կարիքները լրացնողների պաշտօնակատարը կը հանդիսանան, նրանց գնդերը երբէք չեն ցրվի։

Ալադինը ասում է, որ չէ կարելի հակառակ բան ունենալ նրանց դէմ, որոնք ռուս կօզակների լուսաւոր և մաքուր գործունէութիւնից մի քանի տարի յետոյ թողին միայն տիղմ և արիւն... Մեր նպատակը պէտք է լինի որքան կարելի է այդ տիղմային և անարգ աշխատանքի համար սակաւ թւով կօզակներ տալ։

Դուման միաձայն ընդունում է կօզակների ծառայութեան կոչելու առիթով հարցապնդում անել։

Նոյնպէս միաձայն ընդունում է Դուման՝ Պետերբուրգի ոստիկանութեան ապօրէն գործողութիւնների և «Кур.» լրագրի գրաւման, նրա խմբագրի, աշխատակիցների ձերբակալութեան առիթով հարցապնդումը, որին պաշտպան են հանդիսանում Գոմորտէլի, Վինավէր և Կոկոշկին։

12 խառն հարցապնդումներ յանձնվում են մասնաժողովի։—Կոնստանտինօգրադում տեղի ունեցած զինված ընդհարումը անդէն ամբոխի հետ—հերթական է ճանաչվում։

Նիստը փակվում է 7 ժամ 50 րոպէին։

Հետեւեալ նիստը նշանակված է հինգշաբթի օրը, առաւօտեան ժամը 11-ին։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

13 յունիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 յունիսի։ Դատաստանական պալատը չէ ընդունել, որ բանւոր պատգամաւորների խորհրդի գործերի համար կոմս Վիտտէն և ծովապետ Բիրիլովը կանչվեն որպէս վկաներ։—Ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան պարլամենտական ֆրակցիական մասնաժողովների միացեալ նիստում—տեղական քաղաքային և զէմստվային ինքնավարութեան բարենորոգման հարցը քննելու ժամանակ—վճռվել է, որ առ այժմ մանր զէմստվային միութեան հարցը (мелкая земская единица) թողնել զէմստվօների իրաւասութեան ներքոյ, և սկզբներում բաւականանալ սոսկ ընտրութիւնների սիստեմը գործադրելով և ադմինիստրատիւ խնամակալութիւնը ոչնչացնելով։—Յունիսի 12-ին կայացաւ հացթուխների հաշտարար մասնաժողովի առաջին նիստը։ Տէրերը առաջարկում են 11 ժամեայ բանւորական օր—մի ժամ հանգստով, իսկ բանւորները թէև համաձայն են այդօրինակ բանւորական օրին, սակայն պահանջում են 2 ժամեայ հանգիստ։

ՊԼՈՑԿ, 13 յունիսի։ Անյայտ անձինք յարձակվելով Վիշնեվսկու կալւածքի վրա, կապեցին գիւղերային պահապանի և տիրոջ ձեռք ու ոտքը և նրանց մօտ թողնելով իրանց ընկերներից մէկին՝ գողացան 10,000 ր. և անյայտացան։

ԲԵԼՕՍՏՕԿ, 13 յուն.։ Ջարդից փախած հրէաները կամաց-կամաց վերադառնում են քաղաք և բանում են իրանց խանութները։

ՓԱՐԻԶ, 13 յունվարի։ Վճռաբեկ դատարանի նիստին Դրէյֆիւսի գործի քննութեան ժամանակ ընդհ.-դատախազը դրականապէս ասել է, որ Դրէյֆիւսը անմեղ է, և ապացուցել է, որ միակ մեղաւորը Էստերհազին է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 յունիսի։ Գործադուլ արին «Финляндское Легкое Пароходство» ընկերութեան մեքենավարները և նաւավարները (шкиперъ)։ Գործադուլ են արել նաև մօտ 5000 կառապաններ, որոնք առաջադրել են տնտեսական պահանջներ։

ԼՈՆԴՕՆ, 13 յունիսի։ Համայնքների պալատ։ Մարգուրդը՝ Պետական Դումայում Ուրուսովի արտասանած ճառի առիթով հարցնում է Գրէյին—ստացել է, արդեօք, ռուս կառավարութիւնից հաւաստիացում, որ կառավարութիւնը կը պաշտպանէ անգլիահպատակ հրէաներին։ Ստատս-սէկրետարի օգնականը պատասխանում է, որ անգլիական կառավարութիւնը այդպիսի պահանջով չէ դիմել ռուս կառավարութեան։ Շտրաուսը հարցնում է Գրէյին, կարող է, արդեօք, խօսել գերմանական և ֆրանսիական դեսպանների հետ, որ միացեալ կերպով հեռագրով նոտա ուղարկվի Ռուսաստանին և բողոքվի յանուն համբերաշխութեան—դէպի հրէաները ցոյց տրըւած վերաբերմունքի դէմ։ Գրէյը պատասխանում է, որ կառավարութիւնը այդ միջոցին անկարող է դիմել։

ԹԷՄԻՐ-ԽԱՆ-ՇՈՒՐԱ. 13 յունիսի։ Յունիսի 9-ին ընդհարում տեղի ունեցաւ կիրգիզների միջև. վիրաւորվել են 4 կիրգիզ, որից մէկը մեռել է։ Ընդհարման պատճառը եղել է այն, որ կօզակների հողերում արածացնելու համար խլել են կիրգիզների անասունները։ Շուկայում կիրգիզները կողոպտել են մի խանութ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 յունիսի։ Բարձր կրթական հաստատութիւնների, ուսուցիչների համառուսական դաշնակցութեան երրորդ պատգամաւորական համագումարը ձայների մեծամասնութեամբ հակառակել է քաղաքական կազմակերպութիւն հաստատելու հարցին և անհրաժեշտ է ճանաչել—կանոնադրութեան հիմնակէտում դնել սոսկ արհեստակցական (պրոֆեսիոնալ) խնդիրներ։

14 յունիսի.

ԿԻԵՎ, 13 յունիսի։ Երկրի կառավարիչը ներքին գործերի մինիստրից հրահանգ է ստացել, որ անմիջապէս փակեն այն լրագիրները, որոնք մի ազգութիւն միւսի դէմ գրգռող յօդուածներ են տպագրում։

ԵԼԻՑ։ ագրարային շարժումը տարածվում է ամբողջ գաւառում, կալւածքներից գիւղացիները վռնդում են բանւորներին և ծառայողներին։ Ահագին մի ամբոխ կամեցել է յարձակվել պահակների վրա, որ եկել էին կոտրելու Տալդկին կալւածատիրոջ անտառները։ Պահակները հազիւ ազատեցին իրանց, պատռելով ամբոխի պաշարող շղթան և հրացաններ պարպելով, որի ժամանակ սպանվել են 2 գիւղացի։

ՏՈՒԼԱ, գիւղացիները գաւառներում շարժվում են։

ՆԵՐԿԻՍՏԱ, 13 յունիսի։ Գաւառի բոլոր գործարաններում գործադուլ է, որ յաճախ անկարգութիւնների է փոխվում։

ՍԱՐԱՏՈՎ, 13 յունիսի։ Քաղաքային դուման ի նկատի ունենալով քաղաքում տարածված լուրերը—որ երբ ջարդ է սպասվում, որոշել է միջնորդել իշխանութեան առաջ, որ ամենայն տեսակ հասարակական համախմբումներն ու հանդէսներն արգելվեն։

ԼՈՆԴՕՆ, 13 յունիսի։ «Դէյլի-Մէյլ»-ին հաղորդում են Իօհանէսբուրգից, որ Նատալում բերերի դրութիւնը աւելի քան լուրջ է, քան պաշտօնապէս հաղորդածը։ Մինսկ ոստիկանութեան աջողվել է գտնել սօցիալ-յեղափոխականների տպարանը։ Գրաւված է 8 պուդ դառ. բռնված են երկուսը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 յունիսի։ Համառուսական եկեղեցական համագումարին քննվել է այն նախագիծը, որ որոշում է եկեղեցական բարձր վարչութեան յարաբերութիւնը դէպի բարձրագոյն պետական իշխանութիւնը։ Նախագծին ընդդիմախօսել են գեներալ Կարեէվ, Սամարին, Ակսակով, Կուզնեցկով և Պապկով, որոնք պնդել են, թէ նախագիծը ինքնավարութիւն է տալիս ոչ եկեղեցուն, այլ բացառապէս կղերական-եպիսկոպոսական կառավարութեան։—Դատաստանական պալատի վճռով «Курьеръ» լրագիրը դադարեցրված է, տպարանը կնքված է, իսկ խմբագիրը ձերբակալված։

ՊՈԼՏԱՎԱ, 13 յունիսի։ Յունիսի 11-ին Կոնստանտինօգրադում շրջակայքի գիւղացիների մի մեծ միտինգ էր։ Ոստիկանական վերակացուն շուկայում տեսնելով ահագին ամբոխին և խլելով «Колоколъ» լրագրի ընթերցումը, առաջարկեց ցրվել, որովհետեւ ամբոխը կանգնել էր և բռնել էր խանութների ճանապարհները. բայց նկատելով ամբոխի գրգռված դրութիւնը, ոստ. վերակացուն հեռացաւ, սակայն մի քանի քայլ չարած բռնվեց ամբոխից և լաւ ծեծվեց։ Ամբոխը դրանով չը բաւականանալով, ծեծեց նաև մի ուրիշ ոստ. վերակացուի և մի ոստիկանի։ Ապա ամբոխը մօտեցաւ ոստիկանական կառավարութեան, ծեծեց հարկահանին, որ դուրս էր եկել յորդորանքներ կարդալու, քարի տարափ տեղաց օգնութեան հասած պահակային խմբի վրա, որը, իր հերթին, կրակ բացեց։ Սպանվեցին 3 հոգի, իսկ վիրաւորների թիւը առ այժմ կրկին 3 է։ Ամբոխը ցրվեց, երբ արդէն զօրքերը հասան։ Կարգը վերականգնված է։

ՎԻԼՆԱ։ Բէլօստօկում կամաւոր ինքնապաշտպան միլիցիաներ չէ թոյլատրված կազմել. միւս կողմից էլ զօրքերը դուրս չեն հանվի, մինչև որ քաղաքում լիակատար հանգստութիւն չը տիրէ։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Դուկիս, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.
Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. ատամ. ներքին և նեարդային։
Մ. Գ. ԱԻՆՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վիրաբուժութիւն։
Ձ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.
Ի. Կ. ԳՁԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի
Ա. Գ. ՏԱՐԱՅԵՑԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԳԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.
Գ. Ե. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ի. Գ ԱՐԵԱՆՑ—5—6 ժ. ներքին հիւանդ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց և ծաղկահատ.
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ—7—7 և կէս ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Վճարը 50 կ. նշանակները ձրի։ Համեստաբերգի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Լեւոն Օհանջանեան
Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.։ Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.։ Հասցէն անկիւն Գօլօվինսկի պրօսպէկտի և Կադետսկայեա փողոցի, տուն Թամամշեանի։ Մուտքը Կադետսկի փողոցից № 2.
(ա. օ.) 174—300

ԱՄԱՌԱՆՈՑ
ԲԷԼԻ-ԿԼԻՒՉՈՒՄ
Հայոց դպրոցի շէնութեան վերին յարկը բաղկացած հինգ սենեակից խոհանոցով, տըրվում է մատչելի գնով։ Դիմել նամակով կամ անձամբ Բէլի-Կլիւչ՝ Գէորգ Բայրամեանց։
(ե. չ. հ. ու.) 3—4

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Լ. Ց. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆԸ
Նախկին տարիների նման ընդունում է հիւանդներին Էսսենտուկում և Կիսլովոդսկում։
(ե. հ. շ.) 10—10

Մի ընտանիք, որի համարեա բոլոր անդամները հիւանդ են, շատ նեղ վիճակի մէջ է գտնվում, և խնդրում է բարերարներից, ուշադրութիւն դարձնել, օգնութիւն հասցնելով։ Նուէրները ուղղել հետեւեալ հասցէով՝ Петхаинская ул. № 2, д. Степанова. Ал. Сарибекянъ կամ «Մշակի» խմբագրութեան։ 1—2

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ
Տրվում են վարձու Պուշկինսկի փողոցի վրա Թիֆլիսի Քաղաքային Վարկի Ընկերութեան տանը յուլիսի 1-ից, տասն և մէկ (11) և հինգ (5) սենեակներից բաղկացած ամեն, յարմարութիւններով։ Պայմանների մասին դիմել ընկերութեան գրասենեակը։ 1—3

ՄԻ ՕՐԻՈՐԴ, որը աւարտել է գիմնազիայի դասընթացքը ոսկէ շքանշանով, 6 տարվայ փորձառութեամբ, որոնում է դասեր կամ գրասենեակապետի պաշտօն։ Հասցէն՝ Тумановская ул. д. № 36 հարցնել Գօլօեվին։ 1—3

ՇԱՐՈՒՆԱԿՒՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
„ԿԵԱՆՔ"
Քաղաքական, հասարակական և տնտեսական օրաթերթի, որ քաղաքական պայմանների շնորհիւ առայժմ կը հրատարակուի իբրև
ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Բաժանորդագինն է՝ Թիֆլիսում տարեկան 2 ր. 50 կ., դուրսը տարեկան 3 ր., արտասահման տարեկան 4 ր.։ Ամսական Թիֆլիսում 20 կ., դուրսը 30 կ., արտասահման 40 կ.։ Հատով Թիֆլիսում 5 կ., դուրսը 7.։ Բաժանորդագինը կարելի է վճարել մաս-մաս, մանաւանդ բանւորների ու գիւղացիների համար։
Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Բ. Իշխանեան
Հասցէն՝ Тифлисъ редакція «Кянк». Чавчавадская № 4. Արտասահմանից՝ Tiflis Rdaction «Kiank» Tschatschaçadekaia № 4.
(հ. շ. ե.) 1—3

ԲԺԻՇԿ Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու ախտ ունեցող հիւանդներին ամեն օր, առաւ. 12—2 ժ. և 6—8 երեկ. Սօլօլակ, անկիւն Բեբուտովսկի և Պասկեվիչա փող. № 33/15 տ. Միրիմանեանի նախկին օրիորդաց 3-դ գիմնազ. տուն)։
(ա. օ.) 38—100

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Մ. Պ. ՋԱԽԱՐԲԵԿԵԱՆ
Ներքին եւ Ներվային հիւանդութիւնների
Ընդունում է առաւօտեան ժամի 10—12-ը և երեկոյեան ժամը 6—7։ Լերմոնտովսկայա փողոց, տուն № 16։ Տէլէֆօն № 1087։
(ա. օ.) 45—50

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Վերսկսեց ընդունել հիւանդներին Պետաւրգօրսկում մայիսի 1-ից։ Пятигорскъ, Верхній бульваръ № 14, д. Кн. Гирей.
(ե.հ.կ) 20—20

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
Ս. Վ. Արղութեան-Երկայնաբազուկի։ Ձեռնարկ մայրերի և դաստիարակչուհիների համար. 77 երգ շարժական խաղերով. 112 օրինակներ աշխատանքի համար.—գինն է 3 ր. 10%—յատկացրված է հայ արկածեալների օգտին։ Դիմել Թիֆլիս, Սօլօլակ, Պասկեվիչի փողոց, № 13։
(հ. կ. ե.) 25—28

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային գնացքների երթեւեկութիւնը)

(Ժամերը հաշւած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի միջինը Թիֆլիսի ժամանակով)։

	Պոստային	Մարդատար.	Արագ.	Ապրանք.
Բագուից դուրս գալը	4 ժ. 53 ր. ցեր.	11 ժ. 03 ր. ցեր.	12 ժ, 20 ր. գիշ.	4 ժ. 03 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնելը	11 » 26 » »	5 ժ. 25 ր. առ.	1 ժ. 30 ր. գիշ.	9 ժ. 37 ր. երեկ.
Թիֆլիսից դուրս գնալը	12 » 26 » »	6 ժ. 01 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսի ժամանակով)	1 » 24 » »	6 ժ. 59 ր. առ.	—	—
Բաթում հասնելը	1 » 38 ր. գիշ.	7 ժ. 07 ր. եր.	—	—
Բաթումից դուրս գալը	5 » 22 »	5 ժ. 24 ր. ցեր.	—	—
Թիֆլիս հասնելը	6 » 11 ր. եր.	6 ժ. 39 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսից դուրս գալը	6 » 58 » »	7 ժ. 37 ր. առ.	5 ժ. 35 ր. ցեր.	10 ժ. 40 ր. գիշ.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	7 » 56 » »	8 ժ. 35 ր. առ.	6 ժ. 33 ր. ցեր.	11 ժ. 38 ր. գիշ.
Բագու հասնելը	1 » 20 ր. ցեր.	12 ժ. 42 ր. գիշ.	6 ժ. 19 ր. առ.	3 ժ. 55 ր. ցեր.
Երեւանից դուրս գալը	12 » 08 » »	—	—	11 ժ. 26 ր. գիշ.
Կարսից » »	3 » 57 » »	—	—	3 ժ. 16 ր. գիշ.
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	7 » 36 ր. եր.	—	—	7 ժ. 06 ր. առ.
Թիֆլիս հասնելը	5 » 06 » առ.	—	—	4 ժ. 49 ր. ցեր.
Թիֆլիսից դուրս գալը	11 » 12 » գիշ.	—	—	3 ժ. 25 ր. ցեր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12 » 10 » »	—	—	4 ժ. 23 ր. ցեր.
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	10 » 30 » առ.	—	—	2 ժ. 47 ր. գիշ.
Երեւան հասնելը	1 » 55 » ցեր.	—	—	6 ժ. 10 ր. գիշ.
Կր հասնելը	4 » 23 » »	—	—	8 ժ. 48 ր. առ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ
Մոսկվայի քաղաքային դպրոցների ուսուցիչների
Պրակ ա. Խնդիրներ և օրինակներ հարիւրի շրջանում։ Խնդիրները դասաւորված են տեսակներով, Ա. և Բ. տարի 30 կ.։
Պրակ բ. Խնդիրներ և օրինակներ ամբողջ և անուանական թւերով հազարի շրջանում։ Խնդիրները դասաւորված են տեսակներով, Գ. տարի 30 կ.։
Պրակ գ. Խնդիրներ և օրինակներ կամաւոր մեծութեան ամբողջ և անուանական թւերով, Դ. տարի 30 կ.։
Փոխադրեց և յարմարեցրեց հայոց դպրոցների ծրագրին Ա. Սպարապետեան։
3—3

ԲԱՑՎԱԾ Է 1906 Թ. ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
„ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ"
Գրական, հասարակական և քաղաքական շաբաթաթերթի, որ հրատարակվելու է Նոր-Նախիջևանում։
«Նոր կեանքը» լինելու է առաջադիմական և պատկանելու չէ որ և է կուսակցութեան։ Շաբաթաթերթիս բաժիններն են 1) Առաջնորդող. 2) Ժամանակակից հարցեր. 3) Տեղական կեանք. 4) Գաւառական կեանք. 5) Գրական բաժին (ինքնուրոյն և թարգմանական յօդուածներ, բելլետրիստիկա, բանաստեղծութիւն և այլն). 6) Արտասահմանի կեանք. 7) Քրոնիկոն. 8) Մամուլ. 9) Թատրոն և գեղարուեստ. 10) Շաբաթվայ լուրեր. 11) Գրախօսութիւն. 12) Թղթակցութիւն. 13) Խառն լուրեր. 14) Յայտարարութիւններ։
Գինն է յուլիսի 1-ից մինչև տարվայ վերջը 2 րուբլի։
Հասցէ՝ Нахичевань На-Дону 1-ая Соборная ул. № 23.
Հրատարակիչ՝ Գր. Բեգլեան
7—12 (կ. ե. հ.)